

Wyższa Szkoła im. Bogdana Jańskiego w Warszawie

PORADNIK PRAKTYK PEDAGOGICZNYCH DLA STUDENTÓW

Warszawa 2012

Poradnik praktyk pedagogicznych dla studentów opracowany w ramach projektu:

„Praktyki pedagogiczne gwarantem skutecznego kształcenia przyszłych nauczycieli”

przez zespół w składzie:

Monika Jurewicz

Ewa Arciszewska

Hanna Dudkiewicz

Spis treści.....	3
1. Wprowadzenie.....	4
2. Informacje o projekcie	5
3. Teoretyczne podstawy kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży.....	7
4. Droga awansu zawodowego nauczyciela.	18
4.1. Procedura awansu zawodowego nauczyciela.....	22
4.2 Czas trwania stażu na poszczególnych etapach rozwoju zawodowego.....	25
4.3 Przerwanie stażu.....	26
4.4 Powinności i wymagania niezbędne do uzyskania kolejnych stopni awansu zawodowego nauczyciela.....	27
5. Praktyki pedagogiczne w podstawowych aktach prawnych	33
5.1. Obowiązek realizowania i odbywania praktyki pedagogicznej w świetle prawa.....	33
5.2. Praktyka pedagogiczna w standardach kształcenia nauczycieli.....	37
6. Sylwetka absolwenta studiów nauczycielskich.....	43
7. Funkcjonowanie systemu doskonalenia nauczycieli.....	49
7.1 O potrzebie permanentnego rozwoju nauczyciela.....	49
7.2 System doskonalenia nauczyciela.....	53
7.2.1. Centralne placówki doskonalenia nauczycieli.....	54
7.2.2 Placówki doskonalenia nauczycieli w województwach, powiatach i gminach.....	55
7.2.3 Doradztwo metodyczne.....	57
7.2.4 Doskonalenie zawodowe nauczycieli na poziomie szkoły/placówki.....	58
7.2.5. Możliwości korzystania z doskonalenia zawodowego.....	60
8. Ważna bibliografia i przydatne linki.....	61
9. Słowniczek podstawowych pojęć.....	65

WPROWADZENIE

Oddajemy do rąk Czytelników poradnik, który został opracowany z myślą o studentach kierunku pedagogika na Wydziale Nauk Społecznych w Warszawie w Szkole Wyższej im. Bogdana Jańskiego w ramach Projektu „Praktyki pedagogiczne gwarantem skutecznego kształcenia przyszłych nauczycieli”.

Projekt „Praktyki pedagogiczne gwarantem skutecznego kształcenia przyszłych nauczycieli” współfinansowany jest przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet III Wysoka jakość kształcenia, Działanie 3.3 Poprawa jakości kształcenia, Poddziałanie 3.3.2 Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli – projekty konkursowe.

Projekt uwzględnia zarówno specyfikę nauczania i wychowania na kierunku pedagogika, (specjalność nauczycielska), w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej jak również standardy kształcenia przygotowujące do wykonywania zawodu nauczyciela (Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012r).

Praktyki pedagogiczne stanowią integralną część programu studiów na kierunku Pedagogika. Szczególną rangę mają na specjalnościach nauczycielskich, gdzie przyszli nauczyciele nabywają wiedzę i umiejętności niezbędne do wykształcenia i wychowania przyszłych pokoleń zgodnie z aktualnymi potrzebami społeczeństwa a także rynku pracy.

Poradnik odnosi się do nadrzędnych zagadnień związanych z realizacją powinności i obowiązków studenta w trakcie odbywania praktyk pedagogicznych - zarówno hospitacyjnych jak i ciągłych - oraz dodatkowych wymagań jakie zostały postawione przed studentem w trakcie praktycznego kształcenia.

Poradnik składa się z dziesięciu rozdziałów, w których to zostały przedstawione kluczowe kwestie związane z działalnością dydaktyczno-wychowawczą w przedszkolu i szkole.

W części teoretycznej poradnika zamieszczono informacje dotyczące rozwoju i wychowania dzieci i młodzieży oraz drogę awansu zawodowego nauczyciela. Ponadto szczegółowo omówiono formy doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz placówki doskonalenia nauczycieli w województwach, powiatach i gminach. Rozdział szósty w całości został poświęcony portretowi absolwenta studiów nauczycielskich.

Dołączono także wykaz placówek partnerskich, pokazowe przykłady wypełnionych konspektów, arkuszy kompetencji oraz słowniczek wybranych terminów definiujących najważniejsze pojęcia związane z nabywaniem przez studentów kwalifikacji nauczycielskich.

Omówiono także ogólne i szczegółowe cele praktyk oraz harmonogram pracy studenta na kolejnych etapach kształcenia. Dodatkowo umieszczono zalecenia i porady skierowane do studentów odbywających praktyki w poszczególnych placówkach edukacyjnych.

Całość opatrzone bogatą bibliografią zarówno w formie pozycji zwartych, artykułów oraz aktów prawnych.

2. INFORMACJE O PROJEKCIE

Projekt „Praktyki pedagogiczne gwarantem skutecznego kształcenia przyszłych nauczycieli” został stworzony z myślą o studentach i studentkach Szkoły Wyższej im. Bogdana Jańskiego w Warszawie. Projekt uwzględnia zarówno specyfikę nauczania i wychowania na kierunku pedagogika, (specjalność nauczycielska), w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej jak również standardy kształcenia przygotowujące do wykonywania zawodu nauczyciela (Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012r).

W projekcie biorą udział pracownicy (kadra dydaktyczna Wydziału Nauk Społecznych) Szkoły Wyższej im. Bogdana Jańskiego w Warszawie oraz dyrektorzy i nauczyciele szkół ze stołecznej dzielnicy Białoleka.

„Głównym celem projektu jest nabycie wysokich kwalifikacji praktycznych wypracowanych nową metodą praktyk przez co najmniej 410 studentów kierunku pedagogika na Wydziale Nauk Społecznych w Warszawie w Szkole Wyższej im. Bogdana Jańskiego. Projekt jest skierowany do studentów pedagogiki studiów licencjackich w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym, opiekunów praktyk hospitacyjnych i ciągłych oraz szkół i placówek, w których realizowana będzie praktyka. Ponadto, cele projektu skupiają się wokół:

- zwiększenia atrakcyjności praktyk pedagogicznych – poprzez unowocześnienie i wzbogacenie sfery merytorycznej i technicznej;
- wypracowanie stałych form współpracy w zakresie organizacji i

- monitorowania praktyk między Uczelnią i Urzędem Dzielnicy Białołęka (jako jednym z organów prowadzących placówki edukacyjne w Warszawie);
- podniesienie kwalifikacji i motywacji 60 opiekunów praktyk z placówek i szkół – dzięki szkoleniom, warsztatom oraz wsparciu konsultacyjnemu w ramach powołanego Biura Praktyk Nauczycielskich;
 - poszerzeniu i udoskonaleniu kompetencji nauczycieli pośród 410 studentów biorących udział w projekcie – poprzez warsztaty i seminaria oraz poznanie specyficznych i innowacyjnych metod i form pracy w odmiennych typach placówek w ramach praktyk hospitacyjnych oraz ciągłych.”¹

Główne cele praktyki obejmują:

- poznanie organizacji (w tym: szczególnie procesu dydaktyczno – wychowawczego) pracy różnych typów szkół i placówek , w których student po ukończeniu studiów może znaleźć zatrudnienie;
- nabycie i doskonalenie umiejętności wykorzystania wiedzy teoretycznej w praktyce (w tym: realizacji dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych zadań szkoły);
- kształtowanie umiejętności rozpoznania indywidualnych i grupowych potrzeb oraz oczekiwań uczniów (w tym: doskonalenie umiejętności diagnozowania i rozwiązywania problemów wychowawczych oraz dydaktycznych);
- nabywanie i doskonalenie umiejętności planowania (projektowania), prowadzenia i dokumentowania zajęć;
- nabywanie umiejętności refleksyjnej analizy oraz twórczej krytyki pracy nauczyciela i uczniów podczas wspólnego omawiania praktyk przez opiekunów praktyk i studentów;
- nabywanie i doskonalenie umiejętności analizowania własnej pracy, jej efektów oraz pracy uczniów.

W projekcie przewidziano łącznie udział 410 studentów, w ramach kolejnych naborów z roczników akademickich 2010/2011, 2011/2012, 2012/201, odbywających cykl praktyk w ramach I etapu praktyk – praktyka hospitacyjna 30 godzin, po I roku studiów i II etapu

¹ A. M. Łukasiewicz, *Praktyki pedagogiczne gwarantem skutecznego kształcenia przyszłych nauczycieli. (Raport z badania studentów i nauczycieli)*, Szkoła Wyższa im. Bogdana Jańskiego, Warszawa, 14 X 2011 s. 6-7

praktyk – praktyka ciągła 120 godzin, po II roku studiów w dwóch rodzajach placówek – przedszkolu i szkole podstawowej - po 60 godzin w każdej z nich.

Nad przebiegiem praktyk i ich jakością czuwają ze strony Wyższej Szkoły im. Bogdana Jańskiego w Warszawie koordynator projektu i uczelniany opiekun praktyk, ze strony partnerskich placówek dydaktycznych wyznaczeni w każdej placówce opiekunowie praktyk.

3. TEORETYCZNE PODSTAWY KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA DZIECI I MŁODZIEŻY

Nieprzerwanie zmieniająca się rzeczywistość społeczna, gospodarcza, kulturowa oraz informacyjna wyznacza nowe perspektywy edukacyjnej działalności. By sprawnie poruszać się w zdynamizowanym świecie potrzeba jednostek kreatywnych, sprawnych poznawczo oraz obdarzonych wielorakimi kompetencjami. W tej sytuacji szkole przypada osobliwa funkcja w procesie przygotowania młodego pokolenia do życia w zmieniających się warunkach społeczno – gospodarczo – kulturowych.

Podstawowym celem edukacji dzieci i młodzieży jest kształcenie umiejętności, wyposażanie w wiedzę i wychowywanie. Równocześnie warto zaznaczyć, iż konstytutywnymi założeniami reformy systemu edukacji z 1998 roku było siedem postulatów:

- wychowanie i kształcenie powinno stanowić w pracy szkoły integralną całość
- w kształceniu szkolnym powinna być utrzymana adekwatna proporcja pomiędzy przekazem informacji a rozwijaniem umiejętności i wychowaniem
- podmiotem wychowania i kształcenia jest uczeń, punktem wyjścia procesu edukacji powinny być potrzeby rozwojowe wychowanka, a nie wymogi przedmiotów
- edukacja szkolna, nade wszystko w początkowych okresach nauczania powinna integrować poszczególne dziedziny wiedzy
- zadaniem państwa jest zapewnienie jednolitego systemu edukacyjnego, równocześnie uwzględniającego autonomię szkół, dyrektorów, nauczycieli oraz społeczności uczniowskich i rodzicielskich
- niezbędne jest stworzenie warunków do współpracy całego zespołu nauczycieli edukującego daną grupę uczniów

- wspólnie ważnym celem edukacji staje się wyposażenie absolwentów polskich szkół w znajomość przynajmniej jednego języka obcego oraz posługiwania się komputerem.

W literaturze pedagogicznej różnie są definiowane takie kluczowe pojęcia jak: wychowanie, edukacja czy kształcenie.

Na potrzeby niniejszego opracowania wykorzystano najogólniejsze definicje, w których to za B. Milerskim, B. Śliwskim *edukacja* „to ogół oddziaływań służących formowaniu się (zmienianiu, rozwijaniu) zdolności życiowych człowieka”². Przy czym wspomniany ogół oddziaływań należy rozumieć zarówno jako oddziaływania instytucjonalne jak i indywidualne. Oddziaływania świadome i bezrefleksyjne, wręcz automatyczne. Jednocześnie zwraca się uwagę, iż mogą to być oddziaływania systematyczne i niesystematyczne, celowe i intencjonalne oraz incydentalne czasami także uboczne.

W środowisku szkolnym przede wszystkim możemy zaobserwować oddziaływania planowe, celowe, zamierzone. Natomiast w środowisku rówieśniczym głównie będą dominowały oddziaływania niesystematyczne i okazjonalne³. W procesie edukacyjnym najważniejszymi podmiotami są dzieci, które podlegają rozwojowi poprzez działania innych, równie ważnych podmiotów tj. rodziców i nauczycieli (szkoły).

Edukacja - zdaniem E. Laski – jest integralnym składnikiem społeczeństwa. Dlatego też również ona stała w obliczu nowych wyzwań, które niesie cywilizacja, globalizacja życia oraz inwazyjny rozwój technik przekazu informacji przekraczając granice lokalne, regionalne czy państwowe⁴.

Kolejnym znaczącym terminem jest pojęcie *wychowanie*. Za W. Okoniem „wychowanie to świadome i celowe działanie pedagogiczne zmierzające do osiągnięcia względnie stałych skutków (zmian rozwojowych) w osobowości wychowanka”⁵. Wychowanie to przede wszystkim kształtowanie pożądanych postaw i nastawień zgodnych z oczekiwaniami i potrzebami społecznymi podmiotów edukacyjnych.

² Podaję za; B. Śliwski, *Pedagogika, podręcznik akademicki*, PWN, Warszawa 2006, s.25

³ Tamże, s. 25.

⁴ E. Laska, *W poszukiwaniu wyznaczników edukacyjnej aktywności nauczyciela. Samokształcenie* [w:] E. Laska (red), *Nauczyciel między teorią a współczesnością*, Rzeszów 2007, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, s. 108.

⁵ Podaję za; B. Śliwski, *Pedagogika, podręcznik akademicki*, PWN, Warszawa 2006, s.26.

M. Płonka zwraca uwagę, iż wychowanie człowieka należy rozumieć znacznie szerzej, postrzegając te działania w kategoriach przygotowania i wprowadzenia jednostki do samowychowania.

Wychowanie to proces kształtowania się człowieka w zakresie doskonalenia jego we wszystkich płaszczyznach życia i działalności. Rola wychowawcy w tym procesie jest niezbędna, ale jednocześnie należy zaznaczyć, iż powinna mieć jedynie charakter pomocniczy. Wychowawcy nie kształtują osób ludzkich, ani ich nie rozwijają, tylko przekazują, udostępniają wychowankom zachowującym swoją osobową autonomię, szereg wartości wytworzonych w społeczeństwie. Są oni jedynie przekazicielami preferowanych wartości społecznych, dlatego ich rola wychowawcza bywa niekiedy bardzo ograniczona. Wychowawca w miarę swoich możliwości stwarza korzystne warunki do wszechstronnego rozwoju wychowanka w oparciu o jego potrzeby i możliwości⁶.

Natomiast *kształcenie* to „system działań zmierzających do tego, aby uczącej się jednostce umożliwić poznanie świata, przygotowanie się do zmieniania świata i ukształtowanie własnej osobowości⁷”.

Cz. Kupisiewicz zwraca uwagę, iż proces kształcenia może prowadzić przede wszystkim a niekiedy nawet wyłącznie, do opanowania przez uczniów tylko określonych wiadomości i umiejętności, ale może także implikować w sposób istotny wielokierunkowy rozwój dzieci i młodzieży⁸.

Planowanie pracy w nauczaniu i uczeniu się stanowi centralny motyw działalności dydaktyczno-wychowawczej szkoły. Alternatywą dla dotychczas obowiązujących programów stają się tak zwane programy modułowe. Pośród rozlicznych zalet programów modułowych wymienia się:

- uczniowie mają większą samodzielność i w większym stopniu odpowiadają za planowanie procesu uczenia się, przez co stają się jego „współwłaścicielami”
- uczniowie znajdują się w centrum oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych, dzięki czemu możliwa jest realizacja idei podmiotowości
- programy te umożliwiają uczniom tworzenie tzw. „portfeli osiągnięć”
- ocenianie ma charakter ciągły, nie zaś sumujący tzn. wyłącznie na koniec roku. Dzięki czemu możliwe jest bieżące monitorowanie rozwoju ucznia
- wymagają zindywidualizowanego podejścia do nauczania i systemu osobistego doradztwa

⁶ M. Płonka, Istota wychowania, „Wychowawca” 11/2004

⁷ Tamże, s. 26.

⁸ Cz. Kupisiewicz, Dydaktyka ogólna, Warszawa 2000, Graf Punkt Oficyna Wydawnicza, s. 29.

- są zogniskowane na kompetencjach⁹

Kształcenie podobnie jak uczenie się czy uczenie i nauczanie jest organizowane i nadzorowane bezpośrednio i pośrednio. W toku kształcenia bezpośredniego osobą zarządzającą procesem edukacyjnym jest nauczyciel. Do jego zadań należy czuwanie nad realizacją założonych celów kształcenia oraz współpraca z innymi nauczycielami, rodzicami oraz osobami uczestniczącymi w procesie dydaktycznym. W trakcie kształcenia kierowanego pośrednio dominującą rolę pełni autor podręcznika, książki, programu edukacyjnego i innych źródeł wiedzy, z których korzysta uczeń w trakcie indywidualnej pracy nad poznawaniem otaczającego świata. Tego typu uczenie się zdaniem Cz. Kupisiewicza nosi znamiona *samokształcenia*¹⁰. Jak zauważa wielu badaczy samokształcenie jest kluczową dla XXI wieku kompetencją społeczeństwa wiedzy.

Samokształcenie – zdaniem J. Półturzyckiego - jest zarówno procesem oświatowym, jak i stylem życia, które charakteryzuje aktywne poznawanie świata i siebie, doskonalenie swej osobowości we wszystkich dziedzinach kształcenia i wychowania, nie tylko umysłowej, ale także społeczno-moralnej, estetycznej i fizyczno-zdrowotnej¹¹.

System szkolny jest podporządkowany życiu społecznemu i funkcjonuje w odniesieniu do całokształtu życia środowiskowego i kulturalnego, a to co odróżnia szkołę od innych czynników wychowujących można określić mianem zinstytucjonalizowanego środowiska wychowawczego. Zakłada się, że szkoła jest instytucją wyspecjalizowaną w działalności wychowawczej, zorganizowaną i działającą świadomie, celowo i systematycznie¹². Szkoła jest instytucją oświatowo-wychowawczą – zdaniem W. Okonia - zajmująca się kształceniem i wychowaniem dzieci i młodzieży oraz dorosłych, stosownie do przyjętych w danym społeczeństwie celów i zadań oraz koncepcji oświatowo-wychowawczych i programów kształcenia¹³.

Szkolnictwo od początku swego działania podlegało permanentnym wpływom z zewnątrz. I tak na przykład w XIX wieku pojawienie się państw narodowych oraz intensywny rozwój nowoczesnego przemysłu wymuszały na szkole wielorakie działania związane z wprowadzaniem programów wychowania narodowego czy państwowego oraz przygotowaniem wychowanków do pracy zawodowej. Natomiast wiek XX obarczony

⁹ L. Cohen (red.), Wprowadzenie do nauczania, Poznań 1999, Wydawnictwo Zysk i S-ka, s. 26.

¹⁰ Tamże, s. 30.

¹¹ Półturzycki J., Dydaktyka dorosłych, Warszawa 1991, s. 318.

¹² T. Tomaszewski, Z pogranicza psychologii i pedagogiki, Warszawa 1970, PZWS, s. 16.

¹³ W. Okoń, Słownik pedagogiczny, Warszawa 1981, PWN, s. 299.

piętnem totalitaryzmu narzucał jednolitość systemów szkolnych. Nadrzędnym celem oświaty i wychowania było kompleksowe organizowanie życia obywateli za pośrednictwem nadzorującej edukacji.

Współcześnie, w społeczeństwach demokratycznych nie podlega już dyskusji fakt, że optymalny jest typ pedagogiki niedyrektywnej. Pedagogiki operującej takimi pojęciami jak: inspiracja, wyzwalanie twórczości, autonomia, podmiotowość, przeciwstawiającej się pedagogice modelu dyrektywnego opartego na stałych wzorach, schematach myślenia i działania. W związku z tym oczekujemy, iż współczesna szkoła będzie miejscem dialogu i współpracy społeczno-pedagogicznej.

Szkoła nie jest odizolowaną wyspą – zauważa T. Pilch – wolną od wpływów otoczenia społecznego, wpływów kultury i ożywionych modyfikacji świata gospodarczego i politycznego. Szkoła w charakterze instytucji oraz wychowanie analizowane w kategoriach procesu i życie ludzkie podlegają takim samym przemianom jak wszystkie inne składniki globalnego społeczeństwa³.

Natomiast S. Kawula podkreśla, że koncepcja szkoły środowiskowej, aktualnie akceptowana przez nasz system szkolny zawiera kluczowe założenia w świetle, których współczesna szkoła różnych typów i szczebli może pełnić rolę wiodącą. Jednocześnie może być tym miejscem, które będzie integrować oddziaływania i wpływy wielorakich środowisk, grup, organizacji oraz instytucji i stowarzyszeń. Przyjmując założenia szkoły środowiskowej nie należy traktować jej jako panaceum na wszelkie zło. Co prawda główną ideą szkoły środowiskowej jest wielorakie oddziaływanie wychowawcze ze strony różnorodnych środowisk w tym rodziny, szkoły, grup rówieśniczych, to jednak nie stanowi ona uniwersalnego sposobu na przezwyciężanie wszelkich trudności w funkcjonowaniu współczesnej szkoły.

Polski model szkoły środowiskowej stanowi propozycję alternatywnego rozwiązania problemów dydaktyczno-wychowawczych i opiekuńczych szkoły w średniej skali (w konkretnym rejonie szkolnym) i mikroskali (w samej szkole)⁴.

Tymczasem M. Winiarski upatruje uspołecznienia edukacji w zakresie wielorakich czynników, między innymi zwraca uwagę na takie z nich jak:

³ T. Pilch, Kryzys systemu edukacji i wychowania [w:] M. Libiszowska-Zółtkowska, Czego obawiają się ludzie?, Warszawa 2007, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, s. 280.

⁴ S. Kawula (red.), Pedagogika społeczna dokonania, aktualność, perspektywy, Toruń 2007, Wyd. Adam Marszałek, s. 468.

- daleko posuniętą samorządność i podmiotowość przedstawicieli społeczności szkolnej (uczniów, rodziców, nauczycieli)
- odpowiedzialność za własne działanie (przechodzenie od centralnego kierowania placówką na rzecz autonomii)
- stosowanie demokratycznej wewnątrzszkolnej strategii zarządzania i kierowania placówką edukacyjną przy bezpośrednim udziale wszystkich podmiotów (uczniowie, nauczyciele, rodzice)
- kreowanie orientacji innowacyjnej w działalności dydaktyczno-wychowawczej i opiekuńczej adekwatnej do potrzeb środowiskowych (mikrosystem wychowawczy)
- wielostronne powiązania szkoły i środowiska lokalnego przybierające postać: współdziałania ukierunkowanego na realizację zadań szkoły w zakresie kształcenia, wychowania i opieki nad dziećmi i młodzieżą oraz zaspokojenia potrzeb społeczno-kulturalnych zbiorowości lokalnej, kontroli społecznej szkoły ze strony lokalnych sił społecznych (głównie samorządu terytorialnego)
- znaczne rozluźnienie zależności szkoły od administracji oświatowej i administracji terenowej⁵.

Już S. Szacki w swoich pracach postulował nowe spojrzenie na szkołę. Widział w niej instytucję oddziałującą na środowisko. Definiował jako szkołę środowiskową, której siła oddziaływania tkwiła w możliwościach przekształcania środowiska, dzięki czemu postępy wychowania nie będą hamowane przez otoczenie społeczne dziecka. Szkoła powiązana z życiem miała kompensować niedomagania środowiska. Miała także wprowadzać modyfikacje do tego środowiska, ażeby wszelkie bodźce i działania były pozytywne i wartościowe dla rozwoju dzieci i młodzieży.

Uogólniając można powiedzieć, że szkoła środowiskowa to taka instytucja, która funkcjonuje w środowisku i dla środowiska. Wspiera i wzmacnia wszystkie pozytywne działania oraz modyfikuje i minimalizuje te, które niosą ze sobą niekorzystne wartości. Aktualnie wielu autorów (M. Winiarski, S. Kawula, E. Trempała, S. Kowalski i in.) podejmujących zagadnienia związane z funkcjonowaniem szkoły w środowisku bądź też powiązaniem szkoły ze środowiskiem zwraca uwagę, iż jest to placówka działająca w przestrzeni szkolnej ale także pozaszkolnej. Jest to jednostka dydaktyczno-wychowawcza, która przyjęła na siebie rolę animatora i koordynatora wielorakich działań i zamierzeń

⁵ M. Winiarski, Rodzina – szkoła – środowisko lokalne. Problemy edukacji środowiskowej, Warszawa 2000, IBE, s. 58.

środowiska wychowawczego ale także to instytucja, która kooperuje z organizacjami młodzieżowymi i społecznymi, współpracuje z zakładami pracy, oraz placówkami kulturalnymi.

Szkoła środowiskowa - w przekonaniu M. Winiarskiego- sprawuje cztery, wzajemnie powiązane funkcje: kształcącą, wychowawczą, opiekuńczo-pomocową i integracyjną. Wyróżnionym funkcjom adekwatnie przypadają kluczowe procesy: dydaktyczny, wychowawczy, opiekuńczy i proces integracji środowiskowej⁶.

Priorytetem rozwoju w szkole środowiskowej jest kształcenie ustawiczne, kształcenie całościowe. Twórcze uczestniczenie w życiu i aktywności w społeczeństwie jest precyzyjnie powiązane z rozwojem społecznym czyli pewną sekwencją zmian dokonującą się w osobowości człowieka. Warunkiem powyższego jest nieustanne podwyższanie własnych kwalifikacji oraz nabywanie nowych kompetencji. Człowiek niezdolny do samodzielnego, twórczego, antycypacyjnego uczenia się, stroniący od źródeł informacji staje się osobą skazaną na postępujące uzależnienie, wzrasta w rolę petenta stale poszukującego pomocy. Permanentny brak racjonalnego i skutecznego działania zaczyna sprawiać, że nie nadąża za zmieniającą się rzeczywistością. Deprecjacja posiadanej wiedzy tworzy edukacyjną lukę, z czasem przekształcającą się w przepaść edukacyjną całkowicie paralizującą aktywność⁷.

Dynamizm transformacji jaki nam obecnie towarzyszy wymusza na jednostce adaptację do zmieniającego się w szybkim tempie świata, dlatego też walka z dezaktualizacją wiedzy powinna być priorytetem. Możliwości zdobywania wiedzy, jakie oferuje edukacja ustawiczna dają szansę pojedynczym ludziom na rozwój autonomii i budowanie poczucia odpowiedzialności, a także wzmacniają umiejętności uczestniczenia w procesach transformacji⁸.

Równocześnie zakłada się, że proces dydaktyczny realizowany w szkole środowiskowej będzie oparty na doświadczeniach społecznych dzieci i młodzieży. Rola nauczyciela w procesie kształcenia nie sprowadza się do werbalnego przekazu wiedzy, a jedynie do kreowania i organizowania różnorodnych form kształcenia, w których biorą udział także inni specjaliści spoza szkoły. Proces nauczania przestaje być procesem jednostronnym, w którym

⁶ M. Winiarski, dz. cyt., s. 242.

⁷ J. Delors, Edukacja jest w niej ukryty skarb. Raport dla UNESCO Międzynarodowej komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku, Warszawa 1998, s. 89.

⁸ E. Solarczyk-Ambroziak: Kształcenie ustawiczne w procesie tworzenia społeczeństwa uczącego się i gospodarki opartej na wiedzy. „e – mentor” 2004, nr 2

dominującą pozycję zajmuje nauczyciel. Wychowawca w szkole środowiskowej staje się inspiratorem i przewodnikiem procesu dydaktyczno-wychowawczego.

Podobne zmiany można także zaobserwować w zakresie procesu wychowania. W szkole środowiskowej wychowanie i nauczanie stanowi integralnie powiązaną całość. Jak zauważa H. Muszyński zadania wychowawcze w szkole środowiskowej muszą zająć równorzędną pozycję obok zadań kształcenia⁹. Zakłada się, że podstawowe cele procesu wychowania domagają się internalizacji uniwersalnych wartości takich jak: sprawiedliwość, równość, wolność, solidarność, zaradność i inne. Ponadto podobnie jak w przypadku procesu dydaktycznego zwraca się uwagę na pobudzanie wielostronnej aktywności wychowanków, w czasie której następuje rozwój osobowości człowieka. Niebagatelnego znaczenia nabiera także reguła wychowania wspólnotowego, która wiąże się z działalnością uczniów w organizacjach uczniowskich. Szczególną rolę przywiązuje się do rozwijania samorządności uczniów na przykład poprzez aktywny udział w pracach samorządu szkolnego czy samorządu uczniowskiego. W związku z tym, że szkoła środowiskowa stanowi integralny element środowiska lokalnego i okolicznego to oddziaływania wychowawcze mają swój zasięg nie tylko na terenie szkoły ale także wyraźnie wykraczają poza jej mury.

Szkoła o postawie prośrodowiskowej skoncentrowana jest na optymalizowaniu potrzeb egzystencjalnych i społeczno-kulturowych swoich wychowanków. Aktywność opiekuńcza szkoły zorientowana jest na dziecku, jego rodzinie, szkole oraz środowisku bliższym i dalszym. Już Hipokrates głosił, że właściwe poznanie organizmu żyjącego i jego rozwoju jest niemożliwe bez poznania otaczającej go struktury środowiskowej.

Specyfika szkoły prośrodowiskowej zasadza się w działalności wielokierunkowej. Z jednej strony są to działania wychowawcze bezpośrednio skoncentrowane na dzieciach i młodzieży. Z drugiej zaś strony mamy do czynienia z poczynaniami pośrednimi ukierunkowanymi na środowisko i instytucje, w których toczy się życie wszystkich wymienionych podmiotów.

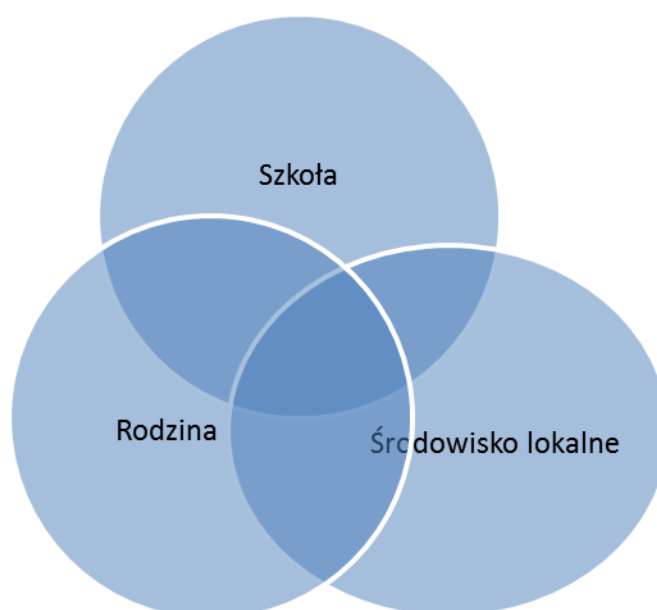
Natomiast funkcję integracyjną szkoły należy rozumieć w kategoriach jej działalności na rzecz pobudzania, korekcji i koordynacji. W przekonaniu H. Muszyńskiego szkoła ma szansę realizować funkcję koordynacyjną tylko wówczas jeśli będzie placówką otwartą na własne środowisko i rozbuduje w nim różnorodne więzi społeczne zarówno te wspólnotowe jak i sąsiedzkie. Jeżeli uda jej się pozyskać sojuszników, którzy będą popierać jej działania. Równocześnie należy także zaznaczyć, iż nieodzownym elementem warunkującym możliwości funkcjonowania szkoły w charakterze placówki prośrodowiskowej jest jej

⁹ H. Muszyński, Szkoła wychowująca – możliwości, nadzieje i zagrożenia, „Kwartalnik Pedagogiczny” 1983, nr 2.

rzeczywista autonomia zarówno w zakresie strukturalnym, organizacyjnym oraz programowym.

„Ukierunkowująca” działalność szkoły – w pojęciu M Winiarskiego - przebiega na płaszczyźnie wielostronnego i systematycznego współdziałania w konwencji szkoła – środowisko lokalne i środowisko okoliczne. Szczegółowo zależność tą ilustruje rysunek 1.

Rysunek 1. Model środowiskowych oddziaływań wychowawczych

Jednocześnie trzeba zaznaczyć, że szkoła środowiskowa, określana także jako: szkoła otwarta, szkoła społeczna, szkoła przyszłości, szkoła samorządna, w zestawieniu ze szkołą tradycyjną nadaje znaczenie wszystkim tym formom aktywności, które w konsekwencji prowadzą do ożywienia, pobudzenia oraz do wykorzystania sił społecznych postrzeganych za H. Radlińską jako zespół określonych wartości i czynników funkcjonujących w środowisku w postaci jednostkowych lub zbiorowych, jawnych lub ukrytych uzdolnień wyrażających się w pozytywnym działaniu¹⁰,

Jak sugeruje D. Jankowski szkoła, jako formalna instytucja społeczeństwa, z historycznie ugruntowaną funkcją ingerencyjną w proces kształtowania jednostek, powinna dać możliwość

¹⁰ H. Radlińska, *Pedagogika społeczna*, Wrocław – Warszawa – Kraków, 1961.

wielokierunkowego rozwoju. Chodzi o to aby oddziaływania edukacyjne przebiegające w kontekście społecznym były efektywne, ale także żeby były pomocne i skuteczne w spełnianiu nie tylko szkolnych zadań edukacyjnych, ale jednocześnie służyły realizacji możliwości i aspiracji osobowościowych jednostki w całości kształcenia jej aktywności, rozwijanej na różnych polach. I jako takie służyły profilaktyce zagrożeń i optymalizacji jej szans rozwojowych¹¹.

W związku z powyższym nasuwa się pytanie odnoszące się do zagadnień związanych ze współczesnymi zagrożeniami dzieci i młodzieży oraz roli szkoły w przeciwdziałaniu tym zagrożeniom.

Wielorakie są poglądy na genezę i źródła zagrożeń i patologii wśród dzieci i młodzieży. Niemniej jednak wielu autorów wskazuje na to, iż jest to zjawisko wieloczynnikowe. Jedni autorzy katalogują źródła zagrożeń i patologii w zakresie czynników indywidualnych, tkwiących w samym dziecku. Inni natomiast zwracają uwagę na czynniki środowiskowe - społeczne, kulturowe i obyczajowe oraz uwarunkowania prawne.

Wszystkie dzieci przychodzące na świat pragną miłości, ciepła, wsparcia, poczucia bezpieczeństwa oraz zainteresowania ze strony swoich najbliższych. Jeżeli zamiast tego doświadczają negatywnych przeżyć to w konsekwencji pojawiają się zagrożenia i trudności w rozwoju aż do wystąpienia różnych patologii, takich jak: nikotynizm, alkoholizm, narkomania, przestępczość choroby psychiczne czy samobójstwa.

Rodzina jest dla człowieka grupą podstawową i przeważnie także ważną grupą odniesienia. Stanowi naturalne środowisko wychowawcze, które oddziałuje na człowieka najdłużej, niekiedy przez całe jego życie. Każdy z nas jest ściśle związany częścią swej osobowości, pełnionymi rolami z tą grupą społeczną. Od niej świadomie lub mniej świadomie przejmuje kulturowane postawy, obyczaje, wzory zachowania i postępowania.

Pośród poglądów na temat rodziny odnajdujemy także tezy, które konstytuują rodzinę jako podstawowe środowisko wychowawcze. Rodzina w sposób zamierzony i nie zamierzony, zracjonalizowany i spontaniczny – percypuje M. Winiarski - oddziałuje na osobowość dziecka. Wyznacza i umacnia zdefiniowany przez siebie zestaw wartości, które w wyniku interioryzacji stają się dla dziecka egzemplarycznymi „azymutami” ukierunkowującymi jego zachowanie i funkcjonowanie przez całe życie¹².

¹¹ D. Jankowski, Szkoła centrum edukacyjnym społeczności lokalnej [w:] D. Jankowski (red.), Szkoła w społeczności lokalnej, Kalisz 2003, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny Uniwersytetu im. A. Mickiewicza.

¹² M. Winiarski, Rodzina-szkoła-środowisko lokalne. Problemy edukacji środowiskowej, Warszawa 2000, IBE, s. 121.

Nowa sytuacja społeczno – polityczna i ekonomiczna nie jest przychylna rodzinie. Jak zauważa H. Cudak nasza rzeczywistość współczesna nie sprzyja kreowaniu właściwej atmosfery rodzinnej. „Rodzina polska – podkreśla H. Cudak - jest osłabiona. Słaba jest więź emocjonalna między małżonkami, luźne są więzi między rodzicami i dziećmi. Powierzchność kontaktów we wspólnocie rodzinnej, życie o ograniczonych celach, braku perspektywy, poszukiwanie osobistych przyjemności, skłócenie w rodzinie prowadzi do poważnych zagrożeń takich, jak alkoholizm, degradacja psychiczna, rozbitcie rodziny”¹³.

W wielu opracowaniach na pierwszym miejscu podkreśla się „zanik więzi w ramach rodziny dużej jako konsekwencja zjawiska urbanizacji i industrializacji kształtujących nowe style życia rodziny, nowe zachowania ludzkie nacechowane nerwowością, stanem depresji, frustracji – oddzielających od siebie pokolenia”¹⁴.

Kolejnym czynnikiem stanowiącym istotne źródło zagrożeń i patologii jest sam człowiek. Zdaniem wielu autorów przyczyną takiego stanu jest ogólna niedojrzałość w zakresie sfery psychicznej, społecznej czy emocjonalnej. Standardowym objawem tej niedojrzałości jest odbiegająca od normy postawa wobec własnego ciała. Może ona bazować na zagłuszaniu własnego człowieczeństwa poprzez sprowadzanie go wyłącznie do sfery cielesnej. W konsekwencji człowiek zostaje niewolnikiem swego ciała, a to wiedzie do zagrożeń i patologii (np. uzależnienie, przestępstwa na tle seksualnym). Kolejna postawa tego typu sprowadza się do buntu wobec własnego ciała, odrzuceniu własnej cielesności, na patologicznym lęku wobec wszystkiego, co cielesne. Taka postawa prowadzi do walki z własnym ciałem, włącznie z okaleczeniem siebie czy anoreksją lub bulimią.

W grupie czynników warunkujących powstawanie zagrożeń i patologii odnajdujemy również czynnik środowiskowy związany z funkcjonowaniem ucznia na terenie szkoły. Okazuje się, że szkoła, która jest identyfikowana jako miejsce, w którym realizowane są świadome, celowe, planowe działania wychowawcze stanowi równocześnie potencjalne źródło zagrożeń i patologii.

Reasumując należy zaznaczyć, iż w zakresie oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych skierowanych na dzieci i młodzież priorytetem staje się działanie wielokierunkowe ale także długofalowe. Istotnym elementem tego procesu powinien być odpowiednio przygotowany dorosły-wychowawca, to znaczy rodzic lub nauczyciel. Oczekuje się, iż będą to osoby legitymujące się odpowiednim poziomem kompetencji wychowawczych i profilaktycznych,

¹³ H. Cudak, Zachwianie struktury współczesnej polskiej rodziny, „Wychowawca” 1997, nr 7 – 8, s. 19.

¹⁴ F. Adamski, Dokąd zmierzasz rodzino?, „Wychowawca” 1994, nr 12, s. 8.

korzystające z różnorodnych środków oddziaływania wychowawczego spójnych z obowiązującymi koncepcjami psychologicznymi, pedagogicznymi czy socjologicznymi.

Szkoła ma za zadanie wspierać rodzinę w jej wychowawczej funkcji. Jednocześnie wielu autorów zwraca uwagę na to, że uczniowie bardzo potrzebują mądrych, świadomych, uczciwych, przyjaznych dorosłych, którzy pomogą im dokonywać trudnych wyborów, podejmować decyzje, które mogą zaważyć na całym ich życiu. Uczniowie potrzebują dorosłych, którzy pomogą im stać się ludźmi odpowiedzialnymi, otwartymi na innych, potrafiącymi współdziałać i porozumiewać się bez przemocy z innymi, konstruktywnie rozwiązywać konflikty i budować w ten sposób poczucie własnej wartości²³.

4. DROGA AWANSU ZAWODOWEGO NAUCZYCIELA

Charakter pracy nauczyciela nakłada na niego potrzebę permanentnego rozwoju zawodowego.

Rozwój zawodowy nauczyciela – zdaniem Ch. Daya - jest procesem, w którym nauczyciel bierze udział od chwili wkroczenia do zawodu. Obejmuje on zarówno czynności związane z nieustannym poszerzaniem wiedzy teoretycznej jak również doskonaleniem warsztatu pracy nauczyciela. Fundamentalnym składnikiem rozwoju zawodowego jest proces doskonalenia zawodowego, który jest ściśle powiązany z osiągnięciem konkretnych celów zawodowych, między innymi z awansem zawodowym¹⁴.

R. Kwaśnica podjął próbę zdefiniowania trzech kluczowych pojęć związanych z rozwojem zawodowym nauczyciela, a dokładniej ze „wspomaganiem nauczyciela w rozwoju”. Pierwsze z nich, kształcenie, rozumie jako „wyposażanie kandydatów na nauczycieli w pełne kwalifikacje zawodowe”¹⁵.

Kolejnym pojęciem jest doksztalcanie. Według autora należy je pojmować jako „uzupełnianie tych kwalifikacji prowadzące do pełnego przygotowania zawodowego”¹⁶. Natomiast doskonalenie postrzega jako „dostarczanie nauczycielom takiej wiedzy i takich umiejętności, które pozwalają wzbogacić pełne kwalifikacje zawodowe i wykroczyć poza

²³ Rządowy program na lata 2008-2013, „Bezpieczna i przyjazna szkoła”, Warszawa, sierpień 2008, s. 3-4.

¹⁴ Ch. Day, *Od teorii do praktyki. Rozwój zawodowy nauczyciela*, Gdańsk 2008, s. 217.

¹⁵ R. Kwaśnica, *Wprowadzenie do myślenia o nauczycielu* [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, T. 1, s. 293.

¹⁶ Tamże, s. 293.

nie”¹⁷. Jednocześnie autor rekomenduje aby o rozwoju nauczyciela myśleć całościowo. Nade wszystko postrzegać go w kategoriach „wspomagania nauczycieli w rozwoju” aniżeli działań osobnych w postaci kształcenia, doksztalcania i doskonalenia, gdyż te pojęcia odnoszą się raczej do zawodów technicznych a zawód nauczyciela w żadnej mierze nie należy do tego typu profesji”¹⁸.

Zdaniem R. Kwaśnicy wspomaganie w rozwoju powinno uwzględniać rodzaj kompetencji, logikę rozwoju oraz zaawansowanie danej osoby w rozwoju¹⁹.

Zgodnie z ideą kształcenia ustawicznego, kształcenia permanentnego nauczyciel powinien przez cały okres trwania kariery zawodowej doskonalić swój profesjonalizm, scalając w nim z jednej strony bezinteresowność z drugiej zaś dbałość o swój własny rozwój zawodowy. Zatem należy przyjąć, iż doskonalenie zawodowe jest nieodłącznym elementem profesjonalizacji nauczycieli.

Doskonalenie zawodowe – w przekonaniu G. Foley - może przebiegać w zakresie czterech podstawowych form. Są nimi: edukacja formalna organizowana przez profesjonalnych edukatorów w oparciu o opracowane programy i prowadząca do formalnego podwyższenia kwalifikacji. Edukacja nieformalna manifestująca się doraźnym wsparciem w pokonywaniu doświadczanych trudności oraz edukacja nieoficjalna, w czasie której nauczyciel uczy się na bazie własnych doświadczeń. Czwartą wyróżnioną formą jest edukacja incydentalna będąca efektem powszechnego uczenia się w naturalnych sytuacjach życiowych, nie powiązanych z aktywnością zawodową²⁰.

Jak zauważa R. Kwaśnica rozwój zawodowy nauczyciela opiera się na „równoległej i powiązanej ze sobą ewolucji kompetencji praktyczno-moralnych i technicznych”²¹

Rozwinięciem przyjętej za R. Kwaśnicą interpretacji rozwoju zawodowego nauczyciela może być stadialna teoria rozwoju zawodowego Habermasa, Kohlberga i Eriksona.

Zdaniem Habermasa, Kohlberga i Eriksona rozwój człowieka ma strukturę fazową, na którą składają się kolejne stadia: stadium przed konwencjonalne, konwencjonalne i post konwencjonalne.

Pierwszym stadium jest stadium przed konwencjonalne. Ujmowane przez autorów jako tak zwane wchodzenie w role zawodowe. Analiza zachowań nauczyciela wykazuje, iż w tym czasie dominują działania naśladowcze, w odniesieniu do tych form, które uznane są za

¹⁷ Tamże, s. 293.

¹⁸ Tamże, s. 314.

¹⁹ Tamże, s. 314-318.

²⁰ G. Foley, *Understanding Adult Education and Training* A Unwin, Sydney 1995 s. 37.

²¹ R. Kwaśnica, dz. cyt., s. 316.

typowe w określonym zawodzie. Zatem nauczyciel powiela wzory zachowań, nie troszcząc się o szczegóły i uzasadnienie ich wykorzystania. Reprodukuję konwencję nie będąc jej do końca świadomy. Nie docieka sensu działania. Cel główny to minimalizacja wysiłku a maksymalizacja gratyfikacji oraz adaptacja do otoczenia poprzez jak największe upodobnienie osobistych zachowań do wzorów.

Kolejnym etapem w rozwoju zawodowym nauczyciela jest stadium konwencjonalne. Na tym poziomie nauczyciel stara się w sposób rozumowy opanować konwencję oraz jej uzasadnienia. Adaptacja do roli oznacza akceptację wyznaczonych przez rolę celów działania, reguł i powinności. Można zaobserwować, że na tym etapie jednostka sprawnie posługuje się wiedzą i wyćwiczonymi sprawnościami. Jednak wszystkie te zachowania mają charakter odtwórczy. Wysiłek osoby zwrócony jest przede wszystkim na świadome sprostanie konwencji, zrozumienie przepisu roli. Jednostka stara się poprawnie spełnić zobowiązania roli zawodowej.

Ostatnim z wyróżnionych przez Habermasa-Kohlberga-Eriksona poziomów rozwoju zawodowego nauczyciela jest stadium post konwencjonalne. O ile w poprzedzających etapach dominującą formą aktywności nauczyciela było działanie odtwórcze, o tyle na poziomie ostatnim mamy do czynienia z działaniem twórczym. Dla tego etapu dominującą właściwością jest dążenie do uwolnienia się od zastanych konwencji i standardów dokonujące się poprzez refleksyjny, krytyczny stosunek do własnej wiedzy i sprawności zawodowych. W fazie trzeciej źródłem uzasadnień jest podmiotowość, autonomiczność i indywidualna odpowiedzialność nauczyciela²².

To, co charakterystyczne jest w modelu rozwoju profesjonalnego to fakt, iż przechodzenie przez kolejne stadia nie dokonuje się automatycznie, lecz wymaga wysiłku ze strony nauczyciela, który ciągle uczy się działania w sytuacjach zawodowych²³. Istotną rolę odgrywa również permanentna stymulacja do działania i to zarówno stymulacja wewnętrzna jak również zewnętrzna. Rozwój zawodowy – zauważa H. Kwiatkowska – wymaga stymulacji, zwłaszcza w pierwszych dwóch fazach i jest szczególnie warunkowany poziomem roszczeń i oczekiwań szkoły. Jeżeli się okaże, że poziom rozwoju kompetencji zawodowych (choćby najbardziej elementarny) odpowiada oczekiwaniom szkoły lub też, jeżeli jest na tyle

²² H. Kwiatkowska, *Pedeutologia*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2008, s. 134.

²³ Z. B. Gaś, *Doskonalący się nauczyciel*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2001, s. 46.

zaawansowany, że przekracza jej oczekiwania, przez co staje się dla niej niewygodny, ponieważ zaburza jej spokój i stabilizację²⁴

Potwierdzeniem powyższej konstatacji może być stwierdzenie, iż rozwój zawodowy nauczyciela nie dokonuje się samoistnie a wyzwalanie się z ograniczeń jest procesem złożonym, uwarunkowanym wieloma czynnikami, do których zaliczyć można zarówno czynniki endogenne jak również czynniki egzogenne (środowiskowe). Myśląc o czynnikach endogennych (wewnątrzpochodnych) mam na uwadze przede wszystkim uwarunkowania podmiotowe nauczyciela to znaczy cechy osobowościowe, wartości, zaangażowanie, emocje czy też satysfakcję zawodową. Natomiast uwarunkowania środowiskowe należy postrzegać w kategoriach wpływu czynników społecznych, kulturowych, ekonomicznych, politycznych czy organizacyjnych. Rzeczywiste usytuowanie nauczyciela w kulturze, odmienne oczekiwania względem jego profesji, zdecydowanie zmienione warunki jego pracy wymagają zmodernizowanego kształcenia. Narzucają konieczność ponownego oglądu edukacji. Domagają się edukacji organizowanej nie tylko z „nadania kulturowego” lecz także, a może przede wszystkim z „nadania intencji własnej podmiotu”²⁵.

Rozwój zawodowy jest ściśle powiązany z awansem zawodowym. W Polsce system awansu zawodowego regulują następujące ustawy i rozporządzenia do tych ustaw:

1. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 roku Karta Nauczyciela – art. 9a-9i (rozdział 3a Karty Nauczyciela)
2. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 roku Kodeks postępowania administracyjnego – dalej KPA
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 1 grudnia 2004 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli (Dz.U. z 2004r. Nr 260, poz. 2593 oraz z 2007 r. Nr 214, poz. 1580
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 maja 2005 roku w sprawie ramowego programu szkolenia kandydatów na ekspertów wchodzących w skład komisji egzaminacyjnych i kwalifikacyjnych
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 listopada 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli

²⁴ H. Kwiatkowska, Tożsamość nauczycieli. Między anomią a autonomią, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2005, s. 150.

²⁵ H. Kwiatkowska, Tożsamość nauczycieli, dz. cyt., s. 8.

6. Nowelizacja rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej o stopniach awansu zawodowego nauczycieli

4.1 Procedura awansu zawodowego nauczycieli

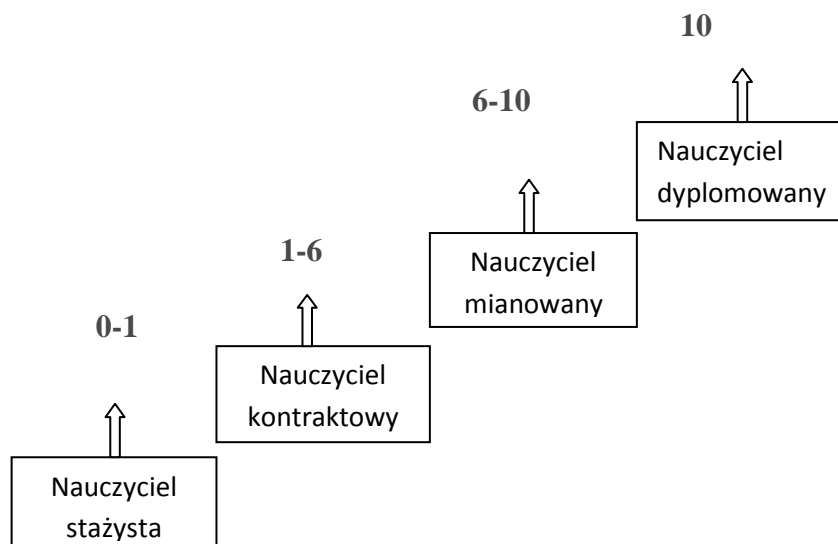
Nową koncepcję statusu zawodowego nauczycieli wprowadzono w 2000 roku jako integralny element reformy edukacji. Główne założenia systemu miały przyczynić się do podniesienia jakości pracy polskich nauczycieli poprzez: prowokowanie nauczycieli do permanentnego podwyższania kwalifikacji i doskonalenia procesu dydaktyczno-wychowawczego, a także - w konsekwencji - do podniesienia prestiżu zawodowego nauczycieli

Ścieżka awansu zawodowego umożliwia nauczycielom osiągnięcie kolejnych stopni awansu po spełnieniu określonych wymagań. Zgodnie z zapisem Karty Nauczyciela wyróżniamy następujące stopnie awansu zawodowego:

1. Nauczyciel stażysta
2. Nauczyciel kontraktowy
3. Nauczyciel mianowany
4. Nauczyciel dyplomowany

Ponadto Karta Nauczyciela przewiduje tytuł profesora oświaty. Jest to wyłącznie tytuł honorowy. Może on być nadany jedynie nauczycielowi dyplomowanemu, który legitymuje się co najmniej 20-letnim stażem pracy, w tym co najmniej 10 lat jako nauczyciel dyplomowany. Równocześnie osoba taka musi mieć znaczący i uznany dorobek zawodowy.

Rysunek 1. Stopnie awansu a staż pracy zawodowej

Nauczyciel wchodzący na ścieżkę awansu zawodowego nie jest pozostawiony sam sobie. Oprócz wsparcia ze strony życzliwych koleżanek i kolegów z grona pedagogicznego może liczyć na pomoc opiekuna stażu. Artykuł 9c. Karty Nauczyciela stanowi, iż nauczycielowi stażysty i nauczycielowi kontraktowemu odbywającemu staż dyrektor szkoły przydziela spośród nauczycieli mianowanych lub dyplomowanych opiekuna.

Zadaniem opiekuna stażu jest udzielanie nauczycielowi pomocy, w szczególności w przygotowaniu i realizacji w okresie stażu planu rozwoju zawodowego nauczyciela, oraz opracowanie projektu oceny dorobku zawodowego nauczyciela za okres stażu. Ponadto wskazane jest, by decyzję o przydzieleniu opiekuna, dyrektor szkoły konsultował z zainteresowanym nauczycielem – to on będzie z nim współpracował i zwracał się o różnorodną pomoc²⁶. Szczegółowe dane na temat stopni awansu zawodowego i procedur ich osiągnięcia przedstawia tabela 1.

²⁶ A. Pery, Awans zawodowy nauczyciela – krok po kroku, ORE, s. 1-9.

Tabela 1. Stopnie awansu zawodowego i procedury ich osiągnięcia

Stopień awansu	Staż pracy nauczyciela	Organ nadający stopień awansu	Rodzaj postępowania
Stażysta	0–1	–	z mocy prawa
Kontraktowy	1–6	dyrektor szkoły	postępowanie kwalifikacyjne
Mianowany	6–10	organ prowadzący	postępowanie egzaminacyjne
Dyplomowany	10	organ sprawujący nadzór pedagogiczny	postępowanie kwalifikacyjne

Zgodnie z artykułem 9d. Karty Nauczyciela w sprawie rozpoczęcia stażu czytamy, iż: nauczyciel rozpoczyna staż z początkiem roku szkolnego, nie później jednak niż w ciągu 14 dni od dnia rozpoczęcia zajęć, na swój wniosek skierowany do dyrektora szkoły, z tym że nauczyciel stażysta rozpoczyna staż bez złożenia wniosku. Szczegółowe informacje na temat rozpoczęcia stażu przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Tryb rozpoczęcia stażu a stopnie awansu zawodowego

Stopień awansu zawodowego	Tryb rozpoczęcia stażu	Warunki, które należy spełnić aby rozpocząć staż
Nauczyciel stażysta	<ul style="list-style-type: none"> rozpoczyna staż bez złożenia wniosku 	<ul style="list-style-type: none"> nawiązanie stosunku pracy i posiadanie odpowiednich kwalifikacji
Nauczyciel kontraktowy i mianowany	<ul style="list-style-type: none"> muszą złożyć wniosek skierowany do dyrektora szkoły staż na kolejny stopień nie 	<ul style="list-style-type: none"> nauczyciel kontraktowy może rozpocząć staż na stopień nauczyciela

	<p>następuje automatycznie po spełnieniu warunków.</p>	<p>mianowanego po przepracowaniu w szkole co najmniej dwóch lat</p> <ul style="list-style-type: none"> • nauczyciel mianowany może rozpocząć staż na stopień nauczyciela dyplomowanego po przepracowaniu w szkole co najmniej roku od dnia nadania poprzedniego stopnia awansu zawodowego
--	--	--

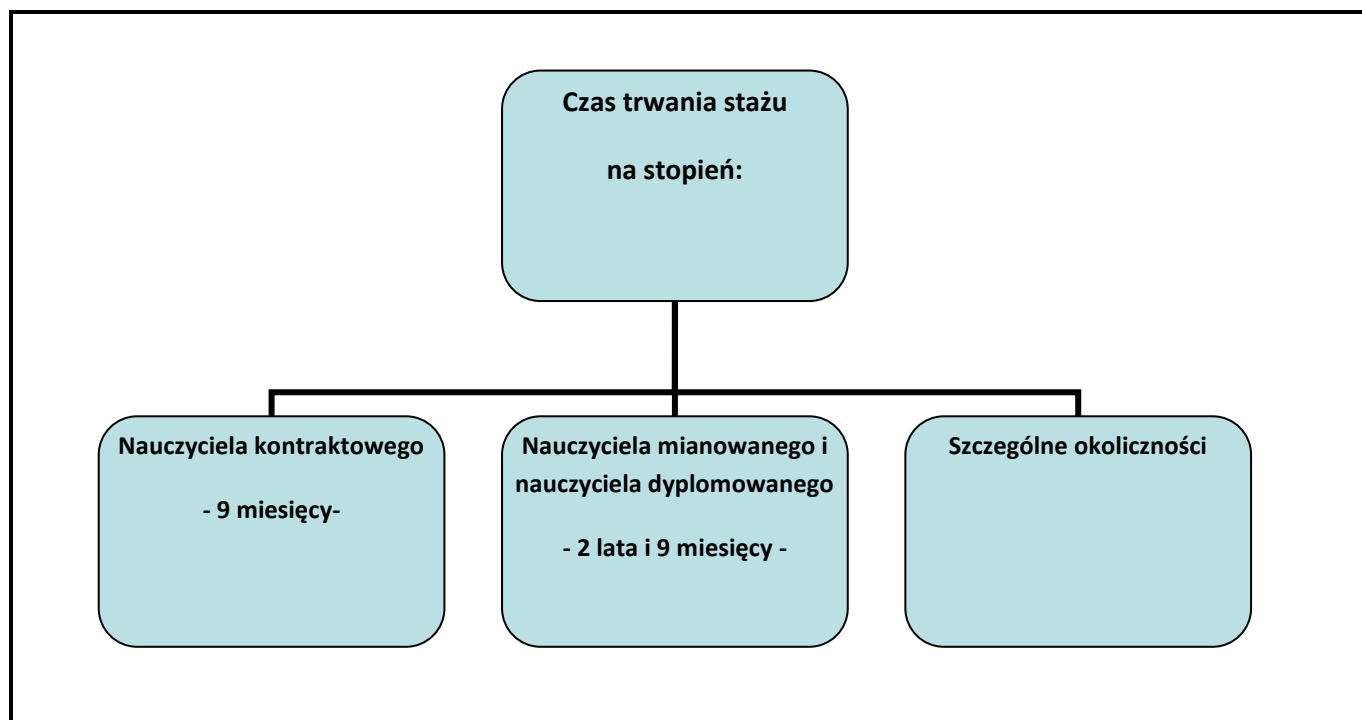
4.2 Czas trwania stażu na poszczególnych etapach awansu zawodowego

Szczegółowe informacje na temat trwania stażu na poszczególnych etapach rozwoju zawodowego zawiera artykuł 9c Karty Nauczyciela .

Z powyższego dokumentu dowiadujemy się, iż staż, z zastrzeżeniem ust. 2, trwa w przypadku ubiegania się o awans na stopień:

- 1) nauczyciela kontraktowego – 9 miesięcy;
 - 2) nauczyciela mianowanego i nauczyciela dyplomowanego – 2 lata i 9 miesięcy.
2. Nauczyciel kontraktowy lub nauczyciel mianowany posiadający co najmniej stopień naukowy doktora może ubiegać się o uzyskanie kolejnego stopnia awansu zawodowego po odbyciu stażu trwającego rok i 9 miesięcy.

Wykres 1. Czas trwania stażu a stopień awansu zawodowego

4.3 Przerwanie stażu

Artykuł 9c. Karty Nauczyciela określa szczególne okoliczności w ramach, których może dojść do przerwania stażu. Jak wynika z zapisu Karty Nauczyciela nauczyciel kontraktowy i nauczyciel mianowany mogą w każdej chwili przerwać staż na swój wniosek. Jednocześnie zaznacza się, iż w sytuacji ponownego rozpoczęcia stażu, nauczyciel obowiązany jest do powtórnego odbycia stażu w pełnym wymiarze.

Staż może zostać przerwany również ze względu na nieobecność nauczyciela w pracy np. z powodu choroby, zwolnienia z obowiązku świadczenia pracy lub urlopu innego niż urlop wypoczynkowy. Taka nieobecność powinna trwać nieprzerwanie dłużej niż miesiąc. Wówczas staż ulega przedłużeniu o czas trwania tej nieobecności. W przypadku nieobecności dłuższej niż rok nauczyciel obowiązany jest do ponownego odbycia stażu w pełnym wymiarze czasu.

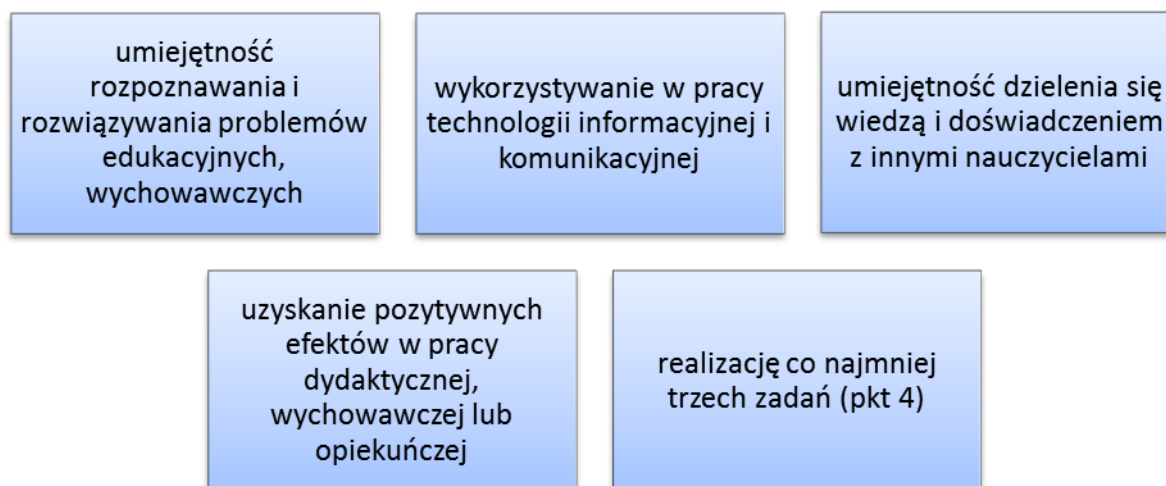
4.4 Powinności i wymagania niezbędne do uzyskania kolejnych stopni awansu zawodowego nauczyciela

Wykres 2. Powinności i wymagania niezbędne do uzyskania stopnia awansu zawodowego nauczyciela kontraktowego

Nauczyciel ubiegający się o stopień awansu zawodowego nauczyciela kontraktowego zobligowany jest do ustawicznego podnoszenia własnych kwalifikacji poprzez udział w szkoleniach i innych formach doskonalenia zawodowego. Ponadto nauczyciel winien zgłębiać przepisy prawa oświatowego oraz wykorzystywać je w praktyce zawodowej. Równocześnie nauczyciel jest zobligowany do gromadzenia dokumentacji potwierdzającej realizację założonych zadań. Szczegółowe informacje na temat wymagań skierowanych do nauczyciela ubiegającego się o awans na stopień nauczyciela kontraktowego przedstawia tabela 3.

Wykres 3. Powinności i wymagania niezbędne do uzyskania stopnia awansu zawodowego nauczyciela mianowanego

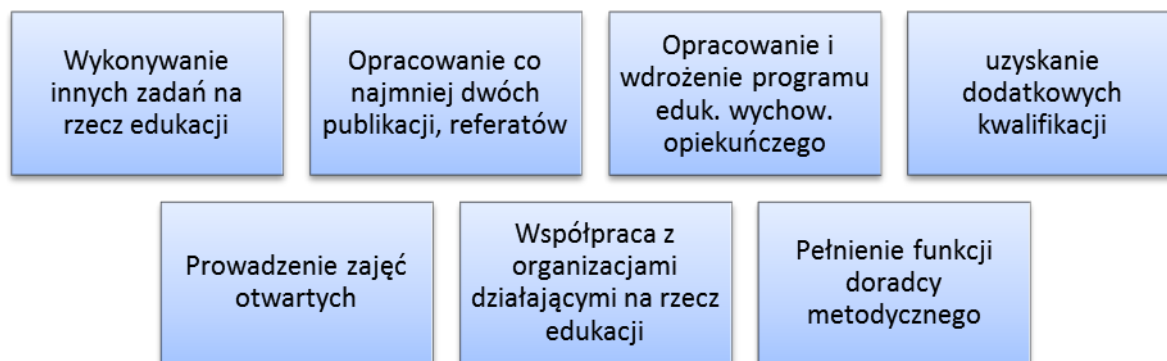
Nauczyciel kontraktowy aspirujący na stopień nauczyciela mianowanego powinien zaprezentować umiejętności organizacji i doskonalenia własnego warsztatu pracy oraz dokonywania ewaluacji autorskich działań, a także oceniania ich skuteczności i kreowania zmian w tych działaniach. Powinien wykazać się umiejętnością uwzględniania w swojej pracy potrzeb rozwojowych uczniów, problematyki środowiska lokalnego oraz współczesnych problemów społecznych i cywilizacyjnych.

Umiejętność wykorzystywania w pracy technologii informacyjnej i komunikacyjnej jawi się dzisiaj jako kluczowa kompetencja współczesnego nauczyciela.

Wymagana jest także umiejętność zastosowania wiedzy z zakresu psychologii, pedagogiki oraz ogólnych zagadnień oświatowych w rozwiązywaniu problemów związanych z zakresem realizowanych przez nauczyciela zadań. Bezspornie od nauczyciela oczekuje się dobrej znajomości podstawowych aktów prawnych to jest Karty Nauczyciela, ustaw i rozporządzeń²⁷. Szczegółowe informacje na temat wymagań skierowanych do nauczyciela ubiegającego się o awans na stopień nauczyciela mianowanego przedstawia tabela 3.

²⁷ K. Gajkowska, Jak zostać nauczycielem mianowanym, Gliwice 2005, Wydawnictwo Internetowe, s. 14.

Wykres 4. Powinności i wymagania niezbędne do uzyskania stopnia awansu zawodowego nauczyciela dyplomowanego

Od nauczyciela mianowanego oczekuje się wielorakich umiejętności, między innymi umiejętności zaprezentowania siebie i własnych dokonań poprzez opisywanie, analizowanie efektów pracy czy sporządzanie sprawozdań²⁸. Szczegółowe informacje na temat wymagań wobec nauczyciela ubiegającego się o awans na stopień nauczyciela dyplomowanego przedstawia tabela 3

Tabela 3. Szczegółowe wymagania na poszczególne stopnie awansu zawodowego

Stopień awansu zawodowego	Szczegółowe wymagania:
Nauczyciel kontraktowy	<p><i>Nauczyciel stażysta ubiegający się o awans na stopień nauczyciela kontraktowego w okresie odbywania stażu powinien w szczególności:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) poznać organizację, zadania i zasady funkcjonowania szkoły, w tym: <ol style="list-style-type: none"> a) przepisy związane z funkcjonowaniem szkoły, b) sposób prowadzenia dokumentacji obowiązującej w szkole, c) przepisy dotyczące zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków nauki i pracy; 2) uczestniczyć jako obserwator w zajęciach prowadzonych przez opiekuna stażu lub innych nauczycieli, w wymiarze co najmniej jednej godziny zajęć w miesiącu, oraz omawiać z prowadzącym obserwowane zajęcia; 3) prowadzić zajęcia z uczniami, w obecności opiekuna stażu lub dyrektora szkoły, w wymiarze co najmniej jednej godziny zajęć w miesiącu, oraz omawiać je z osobą, w obecności której zajęcia zostały przeprowadzone; 4) uczestniczyć w wewnątrzszkolnych formach doskonalenia zawodowego nauczycieli. <p>2. Wymagania niezbędne do uzyskania stopnia nauczyciela kontraktowego obejmują:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) znajomość organizacji, zadań i zasad funkcjonowania szkoły, w której nauczyciel odbywał staż; 2) umiejętność prowadzenia zajęć w sposób zapewniający właściwą realizację statutowych zadań szkoły, w której nauczyciel odbywał staż; 3) znajomość środowiska uczniów, ich problemów oraz umiejętność współpracy ze środowiskiem uczniów; 4) umiejętność omawiania prowadzonych i obserwowanych zajęć.
Nauczyciel mianowany	<p><i>Nauczyciel kontraktowy ubiegający się o awans na stopień nauczyciela mianowanego w okresie odbywania stażu powinien w szczególności:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) uczestniczyć w pracach organów szkoły związanych z realizacją zadań dydaktycznych, wychowawczych, opiekuńczych lub innych wynikających ze statutu szkoły oraz potrzeb szkoły i środowiska lokalnego, 2) pogłębiać wiedzę i umiejętności zawodowe, samodzielnie lub przez udział w różnych formach kształcenia ustawicznego, 3) poznawać przepisy dotyczące systemu oświaty, a w przypadku nauczycieli, o których mowa w art. 1 ust. 1 pkt 2 i ust. 1a Karty Nauczyciela – przepisy dotyczące pomocy społecznej lub postępowania w sprawach nieletnich, w zakresie funkcjonowania szkoły – z uwzględnieniem specyfiki typu i rodzaju szkoły, w której odbywa staż.

	<p>2. Wymagania niezbędne do uzyskania stopnia nauczyciela mianowanego obejmują:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) umiejętność organizacji i doskonalenia warsztatu pracy, dokonywania ewaluacji własnych działań, a także oceniania ich skuteczności i dokonywania zmian w tych działaniach; w przypadku nauczycieli, o których mowa w art. 1 ust. 1a Karty Nauczyciela – umiejętność samodzielnego opracowania indywidualnych planów pracy z dzieckiem i prowadzenia karty pobytu dziecka oraz aktywnego działania w zespole do spraw okresowej oceny sytuacji wychowanków; 2) umiejętność uwzględniania w pracy potrzeb rozwojowych uczniów, problematyki środowiska lokalnego oraz współczesnych problemów społecznych i cywilizacyjnych; 3) umiejętność wykorzystywania w pracy technologii informacyjnej i komunikacyjnej; 4) umiejętność zastosowania wiedzy z zakresu psychologii, pedagogiki i dydaktyki oraz ogólnych zagadnień z zakresu oświaty, pomocy społecznej lub postępowania w sprawach nieletnich w rozwiązywaniu problemów związanych z zakresem realizowanych przez nauczyciela zadań; 5) umiejętność posługiwania się przepisami dotyczącymi systemu oświaty, pomocy społecznej lub postępowania w sprawach nieletnich, w zakresie funkcjonowania szkoły, w której nauczyciel odbywał staż.
<p>Nauczyciel dyplomowany</p>	<p><i>Nauczyciel mianowany ubiegający się o awans na stopień nauczyciela dyplomowanego w okresie odbywania stażu powinien w szczególności:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) podejmować działania mające na celu doskonalenie warsztatu i metod pracy, w tym doskonalenie umiejętności stosowania technologii informacyjnej i komunikacyjnej, 2) realizować zadania służące podniesieniu jakości pracy szkoły, 3) pogłębiać wiedzę i umiejętności służące własnemu rozwojowi oraz podniesieniu jakości pracy szkoły, samodzielnie lub przez udział w różnych formach kształcenia ustawicznego – z uwzględnieniem specyfiki typu i rodzaju szkoły, w której odbywa staż. <p>2. Wymagania niezbędne do uzyskania stopnia nauczyciela dyplomowanego obejmują:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) uzyskanie pozytywnych efektów w pracy dydaktycznej, wychowawczej lub opiekuńczej na skutek wdrożenia działań mających na celu doskonalenie pracy własnej i podniesienie jakości pracy szkoły, a w przypadku nauczycieli, o których mowa w art. 9e ust. 1-3 Karty Nauczyciela – uzyskanie pozytywnych efektów w zakresie realizacji zadań odpowiednio na rzecz oświaty, pomocy społecznej lub postępowania w sprawach nieletnich, w związku z zajmowanym stanowiskiem lub pełnioną funkcją; 2) wykorzystywanie w pracy technologii informacyjnej i komunikacyjnej; 3) umiejętność dzielenia się wiedzą i doświadczeniem z innymi nauczycielami, w tym przez prowadzenie otwartych zajęć, w

	<p>szczegółności dla nauczycieli stażystów i nauczycieli kontraktowych, prowadzenie zajęć dla nauczycieli w ramach wewnątrzszkolnego doskonalenia zawodowego lub innych zajęć;</p> <p>4) realizację co najmniej trzech z następujących zadań:</p> <p>a) opracowanie i wdrożenie programu działań edukacyjnych, wychowawczych, opiekuńczych lub innych związanych odpowiednio z oświatą, pomocą społeczną lub postępowaniem w sprawach nieletnich,</p> <p>b) wykonywanie zadań doradcy metodycznego, egzaminatora okręgowej komisji egzaminacyjnej, eksperta komisji kwalifikacyjnej lub egzaminacyjnej dla nauczycieli ubiegających się o awans zawodowy, rzeczoznawcy do spraw programów nauczania, programów wychowania przedszkolnego, podręczników lub środków dydaktycznych, a w przypadku nauczycieli szkół artystycznych – także konsultanta współpracującego z Centrum Edukacji Artystycznej,</p> <p>c) poszerzenie zakresu działań szkoły, w szczególności dotyczących zadań dydaktycznych, wychowawczych lub opiekuńczych,</p> <p>d) uzyskanie umiejętności posługiwania się językiem obcym na poziomie zaawansowanym, a w przypadku nauczycieli języków obcych – uzyskanie umiejętności posługiwania się drugim językiem obcym na poziomie zaawansowanym,</p> <p>e) wykonywanie zadań na rzecz oświaty, pomocy społecznej lub postępowania w sprawach nieletnich we współpracy z innymi osobami, instytucjami samorządowymi lub innymi podmiotami,</p> <p>f) uzyskanie innych znaczących osiągnięć w pracy zawodowej;</p> <p>5) umiejętność rozpoznawania i rozwiązywania problemów edukacyjnych, wychowawczych lub innych, z uwzględnieniem specyfiki typu i rodzaju szkoły, w której nauczyciel jest zatrudniony.</p>
--	--

Jak podaje raport o stanie edukacji, obecnie mamy do czynienia ze zjawiskiem „odwróconej piramidy”. Otóż już w 2009 roku połowa nauczycieli w Polsce osiągnęła najwyższy stopień awansu zawodowego²⁹. Wprowadzenie idei awansu zawodowego miało motywować nauczycieli do osiągania wyższego szczebla kariery zawodowej, wspierać ich w dążeniu do profesjonalizmu zawodowego poprzez autorefleksję i samodoskonalenie. Tymczasem jak pokazują wyniki badań nauczyciele w dość krótkim czasie są w stanie osiągnąć najwyższy stopień awansu. Okazuje się, że średni wiek nauczyciela dyplomowanego oscyluje około 40 roku życia. Jak wynika z badań A. Maćkowiak, co czwarty badany nauczyciel zwraca uwagę na występowanie swego rodzaju zagrożenia związanego ze

²⁹ Raport o stanie edukacji, Społeczeństwo w drodze do wiedzy, IBE, Warszawa 2010, s. 74.

stopniowym wycofywaniem się nauczycieli dyplomowanych z życia szkoły, oraz wykonywaniem jedynie koniecznych zadań³⁰.

5. PRAKTYKI PEDAGOGICZNE W PODSTAWOWYCH AKTACH PRAWNYCH

5.1. Obowiązek realizowania i odbywania praktyki pedagogicznej w świetle prawa

Najogólniej mówiąc, praktyki pedagogiczne służą nabywaniu i rozwijaniu kompetencji zawodowych przyszłego nauczyciela poprzez osobiste doświadczanie różnych procesów zachodzących w szkołach i placówkach oświatowych, do których uzyskuje on przygotowanie. Niewątpliwie w tym studenckim praktykowaniu najistotniejsze miejsce zajmują zjawiska i procesy bezpośrednio związane z edukacją dzieci (uczniów) w klasie.

Zarówno zakres i wymiar praktyk pedagogicznych, jak i funkcjonowanie jednostek, w których przyszły nauczyciel odbywa te praktyki, są regulowane wieloma przepisami.

Do zasadniczych aktów prawnych nakładających na podmioty kształcące nauczycieli wymóg organizowania praktyk, a na studentów i słuchaczy obowiązek ich odbywania, należą:

- ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164, poz. 1365, ze zm.) oraz akt wykonawczy do tej ustawy:
- rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. Nr 0, poz. 131).³¹

Ważne są tu także – bo powiązane z uzyskiwanym w toku kształcenia przygotowaniem pedagogicznym – przepisy określające wymogi kwalifikacyjne wobec nauczycieli, tj.:

- ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 694, ze zm.) oraz akt wykonawczy do tej ustawy:

³⁰ J. Maćkowiak, Awans zawodowy nauczyciela – szansa czy zagrożenie w kreowaniu tożsamości szkoły [w:] K. Chałas (red.), Kreowanie tożsamości szkoły, Wydawnictwo KUL, Lublin 2009.

³¹ W rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunek (Dz. U. Nr 164, poz. 1166, ze zm.), dla kierunku –pedagogika określono, że praktyki powinny trwać nie krócej niż 8 tygodni, a zasady i formy ich odbywania ustala jednostka uczelni prowadząca kształcenie.

- rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz. U. Nr 50, poz. 40, ze zm.).

Natomiast aktem prawnym, który co prawda nie dotyczy bezpośrednio praktyk, ale jest zasadniczy ze względu na samą specyfikę i miejsce ich odbywania (szkołę, placówkę), a także nauczycielską specjalność – jest:

- 1) ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, ze zm.).

W związku z tą ustawą istotne są te wszystkie regulacje prawne, które bezpośrednio dotyczą codziennego funkcjonowania szkoły, placówki i uczniów/dzieci oraz procesu edukacji. Wśród tych przepisów, dokumentem podstawowym, przywoływanym również w standardach kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, jest:

- 2) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17).

Zgodnie z wyżej przywołanymi przepisami w sprawie standardów kształcenia nauczycieli, szkoły wyższe kształcące nauczycieli są zobowiązane do zapewnienia studentom (słuchaczom studiów podyplomowych) „przygotowania merytorycznego do realizacji szczegółowych wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego lub kształcenia w zawodzie, odpowiednio do typu placówki, etapu edukacyjnego oraz nauczanego przedmiotu (rodzaju zajęć)”.

Praktyki pedagogiczne stanowią trwały element kształcenia nauczycielskiego, bez względu na to, w jakiej formie, trybie i miejscu jest ono realizowane.

Kształcenie to może być realizowane przez:

- 1) Niebędące szkołami wyższymi - kolegia nauczycielskie i nauczycielskie kolegia języków obcych. Funkcjonują one w oparciu o ww. ustawę z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, ze zm.). Szczegółowe zasady programowo-organizacyjne kształcenia określają przepisy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 czerwca 2006 r. w sprawie standardów kształcenia

nauczycieli w kolegiach nauczycielskich i nauczycielskich kolegiach języków obcych (Dz. U. Nr 128, poz. 897).

- 2) Niebędące szkołami wyższymi – placówki doskonalenia nauczycieli. Funkcjonują one w oparciu o ww. ustawę z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty. Mogą prowadzić kształcenie wyłącznie w ramach kursów kwalifikacyjnych, zgodnie z zasadami i zakresem określonym przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 19 listopada 2009 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz. U. Nr 200, poz. 1537).
- 3) **Szkoły wyższe** – na studiach I i II stopnia (licencjackich i magisterskich), stacjonarnych i niestacjonarnych, a także w ramach studiów podyplomowych. Szkolnictwo wyższe działa na podstawie ustawy z dnia 27 lipca 2005 r., Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164, poz. 1365, ze zm.).

Biorąc pod uwagę wyłącznie szkolnictwo wyższe, ze względu na podmiot kształcący nauczycieli, którym w tym wypadku jest Szkoła Wyższa im. B. Jańskiego w Warszawie, należy zwrócić uwagę, iż konieczność realizowania przez studenta/słuchacza praktyki pedagogicznej wynika z oczekiwanych efektów kształcenia, w szczególności zaś, z wymogów prawnych, co do rezultatów kształcenia studenta specjalności nauczycielskiej.

I tak, absolwent specjalności nauczycielskiej, m.in.:

- 1) posiada wiedzę psychologiczną i pedagogiczną, a także z zakresu dydaktyki i szczegółowej metodyki działalności pedagogicznej, popartą doświadczeniem w jej praktycznym wykorzystywaniu,
- 2) jest praktycznie przygotowany do realizowania zadań zawodowych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) wynikających z roli nauczyciela.

Podstawowe obowiązki i prawa studenta związane z odbywaniem praktyki pedagogicznej, wynikają z niektórych, przywołanych niżej przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym (por. rysunek 1.). W konsekwencji, obowiązki i prawa studenta zawarte są w wewnętrznych regulacjach uczelni, uwzględniających wymagania prawne oraz zasady i rozwiązania organizacyjne obowiązujące w uczelni. Do zasadniczych dokumentów *uczelnianych* należą statut, regulaminy (studiów, praktyk i inne), plany i programy studiów.

Ze względu na kwalifikacje zawodowe absolwenta studiów specjalności nauczycielskich, ważne są również wymogi wynikające z przepisów oświatowych (por. rysunek 1.), w

szczegółności ich zbieżność z uzyskiwanym w toku studiów przygotowaniem.

RYSUNEK 1. PRAKTYKI PEDAGOGICZNE W PRZEPISACH PRAWA - GENERALIA

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r.

Prawo o szkolnictwie wyższym

(Dz. U. Nr 164, poz. 1365, ze zm.)

Art. 166. 2. Do okresu studiów pierwszego stopnia oraz jednolitych studiów magisterskich **zalicza się praktykę zawodową studenta**.

3. Senat uczelni może określić **warunki zwalniania studenta z obowiązku odbycia praktyki**.

Art. 189. 1. Student jest obowiązany postępować zgodnie z treścią ślubowania i regulaminem studiów.

2. Student jest obowiązany w szczególności do:

- 1) uczestniczenia w zajęciach dydaktycznych i organizacyjnych zgodnie z regulaminem studiów;
- 2) składania egzaminów, **odbywania praktyk** i spełniania innych wymogów przewidzianych w planie studiów;

Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r.

Karta Nauczyciela

(Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674, ze zm.)

Art. 9 ust. 1 pkt 1 stanowiący, że stanowisko nauczyciela może zajmować osoba, która posiada wyższe wykształcenie z odpowiednim **przygotowaniem pedagogicznym (...)** Przygotowanie pedagogiczne zostało zdefiniowane w przepisach:

Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz. U. Nr 50, poz. 40, ze zm.)

Zasadnicze dla zakresu i wymiaru **praktyk pedagogicznych** są regulacje wynikające z przepisów:

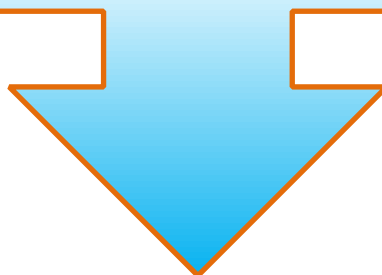
Art. 9c Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, który obligeuje Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w porozumieniu z Ministrem Edukacji Narodowej do określenia **standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela**

przygotowanie pedagogiczne — nabycie wiedzy i umiejętności z zakresu psychologii, pedagogiki i dydaktyki szczegółowej, nauczanych w wymiarze nie mniejszym niż 270 godzin w powiązaniu z kierunkiem (specjalnością) kształcenia oraz **pozytywnie ocenioną praktyką pedagogiczną** — w wymiarze nie mniejszym niż 150 godzin (...); o posiadaniu przygotowania pedagogicznego świadczy dyplom ukończenia studiów lub inny dokument wydany przez uczelnię, dyplom ukończenia zakładu kształcenia nauczycieli lub świadectwo ukończenia kursu kwalifikacyjnego;

5.2. Praktyka pedagogiczna w standardach kształcenia nauczycieli

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. „0”, poz. 131) uwzględnia:

- 1) efekty kształcenia w zakresie: a) wiedzy merytorycznej i metodycznej, b) wiedzy pedagogicznej i psychologicznej, w tym w zakresie wychowania, z uwzględnieniem przygotowania do pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych, c) przygotowania w zakresie stosowania technologii informacyjnej, d) poziomu znajomości języka obcego;
- 2) czas trwania studiów oraz studiów podyplomowych, wymiar i sposób organizacji praktyk.

Trzeba wyjaśnić, że od 2012 r., na podstawie ww. rozporządzenia, kształcenie nauczycielskie w szkołach wyższych ma charakter modułowy. Oznacza to, że jest realizowane w ramach odpowiednich modułów, zgodnie z przypisanymi im komponentami o określonym wymiarze godzin. Kształcenie na studiach obejmujące przygotowanie studenta do nauczania pierwszego przedmiotu (prowadzenia zajęć)³² wymaga obowiązkowego zrealizowania trzech modułów (1-3):

Moduł 1. Merytoryczne przygotowanie do nauczania przedmiotu (prowadzenia zajęć).

Moduł 2. Przygotowanie w zakresie psychologiczno-pedagogicznym.

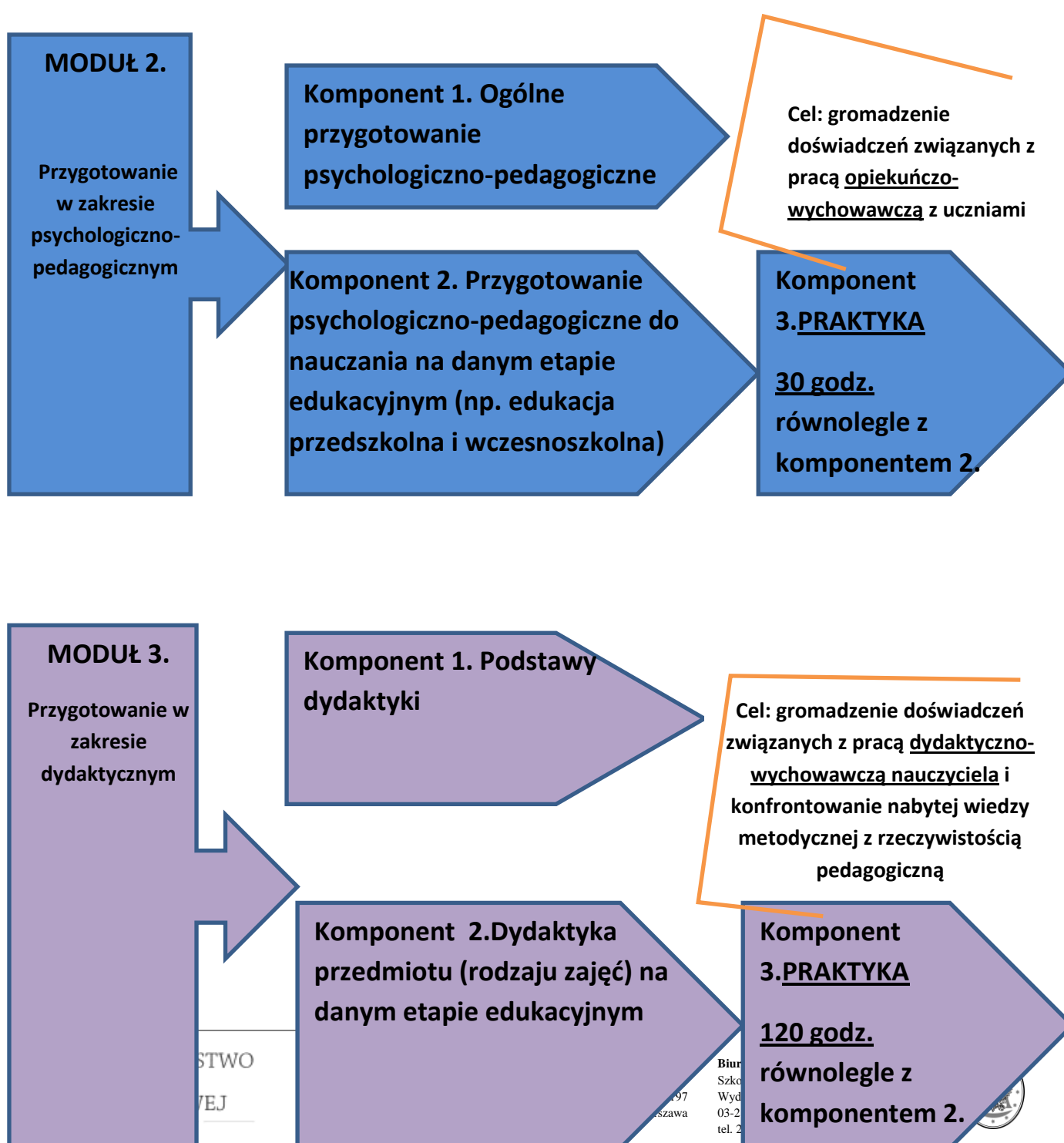
Moduł 3. Przygotowanie w zakresie dydaktycznym.

³² W przypadku wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej przygotowanie do nauczania pierwszego przedmiotu (prowadzenia zajęć), traktuje się łącznie. Oznacza to, że zakres merytoryczny, przygotowanie w zakresie psychologiczno-pedagogicznym i dydaktycznym obejmuje całość edukacji elementarnej.

Za wyjątkiem Modułu 1. (stanowiącego przygotowanie merytoryczne studenta zgodne z opisem efektów kształcenia na kierunku studiów), każdorazowo jeden z wymaganych komponentów Modułu 2. i 3. stanowi **praktyka pedagogiczna** (por. rysunek 2.).

Praktyka - jest bardzo ściśle powiązana z modulem zarówno treściowo, jak i czasowo.

RYSUNEK 2. MIEJSCE PRAKTYKI PEDAGOGICZNEJ W STANDARDACH KSZTAŁCENIA NAUCZYCIELI (PIERWSZY PRZEDMIOT)

Przy czym, kształcenie na studiach I. stopnia (licencjackich), jakie obecnie jest prowadzone w Szkole Wyższej im. B. Jańskiego, obejmuje zgodnie z przepisami wyłącznie przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela w przedszkolach i szkołach podstawowych. Konkretnie, na Wydziale Nauk Społecznych w ramach specjalności pedagogika wczesnoszkolna z wychowaniem przedszkolnym jest to przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela w przedszkolu (edukacja przedszkolna) oraz do nauczania w klasach I-III szkoły podstawowej (I etap edukacyjny).

W komponentcie 3 *Modułu 2.*, w ramach 30 godz. następuje **kształtowanie kompetencji opiekuńczo-wychowawczych studenta** poprzez 5 rodzajów aktywności:

1) Zapoznanie się ze specyfiką przedszkola, szkoły, placówki, w której praktyka opiekuńczo-wychowawcza jest odbywana.
2) Obserwowanie aktywności, interakcji, procesów, czynności, dynamiki, działań dzieci, dorosłych, grup, tam gdzie praktyka jest odbywana.
3) Współdziałanie z opiekunem praktyk w sprawowaniu opieki, nadzoru, działaniach i prowadzeniu zajęć wychowawczych, a także podejmowaniu działań na rzecz uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.
4) Pełnienie roli opiekuna-wychowawcy, w tym samodzielne prowadzenie działań opiekuńczo-wychowawczych i sprawowanie opieki nad grupą, także poza terenem przedszkola lub szkoły.
5) Analizowane i interpretowanie zaobserwowanych albo doświadczanych sytuacji i zdarzeń pedagogicznych.

Podobnie jak w *Module .2.*, w komponentcie 3 *Modułu 3.*, w ramach 120 godz. następuje **kształtowanie kompetencji dydaktycznych studenta** poprzez 5 rodzajów aktywności:

1) Zapoznanie się ze specyfiką przedszkola, szkoły, w której praktyka dydaktyczna jest odbywana.
2) Obserwowanie m.in. czynności i działań opiekuna praktyk, toku metodycznego zajęć/lekcji, interakcji, procesów, sposobów aktywizowania i dyscyplinowania, oceniania, zadawania i kontrolowania pracy domowej, funkcjonowania poszczególnych dzieci/uczniów, z uwzględnieniem uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.
3) Współdziałanie z opiekunem praktyk m.in. w planowaniu, prowadzeniu zajęć, organizowaniu pracy w grupach, przygotowaniu pomocy dydaktycznych, kontrolowaniu i ocenianiu uczniów, podejmowaniu działań w zakresie projektowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej.
4) Pełnienie roli nauczyciela, w tym planowanie zajęć/lekcji, organizowanie i prowadzenie zajęć w oparciu o samodzielnie opracowane scenariusze, podejmowanie współpracy z innymi nauczycielami oraz specjalistami pracującymi z dziećmi/uczniami.
5) Analizowanie i interpretowanie zaobserwowanych albo doświadczanych sytuacji i zdarzeń pedagogicznych w toku odbywania praktyki.

Na studiach przygotowujących do zawodu nauczycielskiego mogą być dodatkowo realizowane inne, 1 lub 2 fakultatywne moduły (por. rysunek 3.).

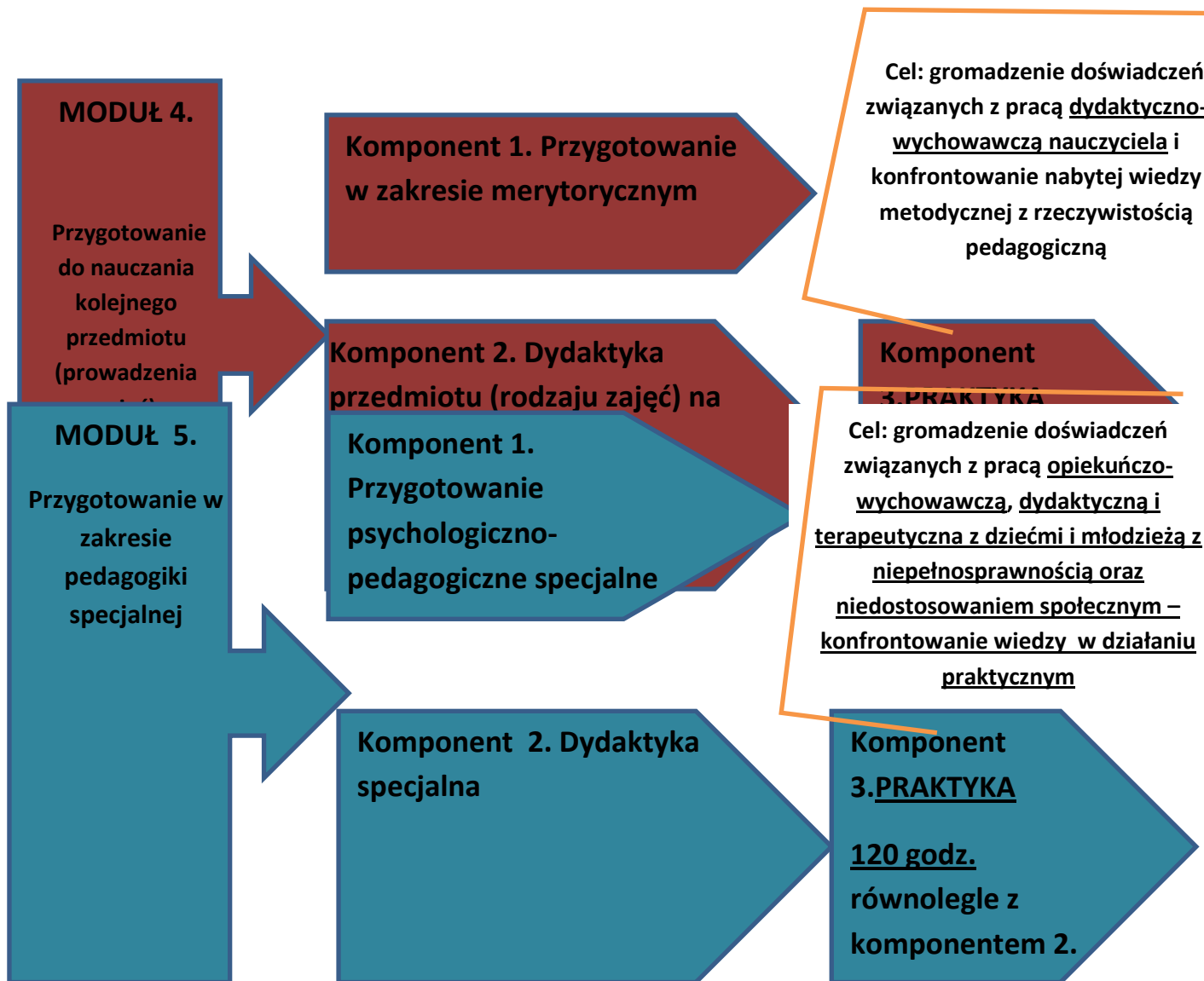
Moduły fakultatywne poszerzają kształcenie o:

Moduł 4. Przygotowanie do nauczania kolejnego przedmiotu - powiązane z 60 godz. praktyki.

Moduł 5. Przygotowanie w zakresie pedagogiki specjalnej – powiązane ze 120 godz. praktyki.

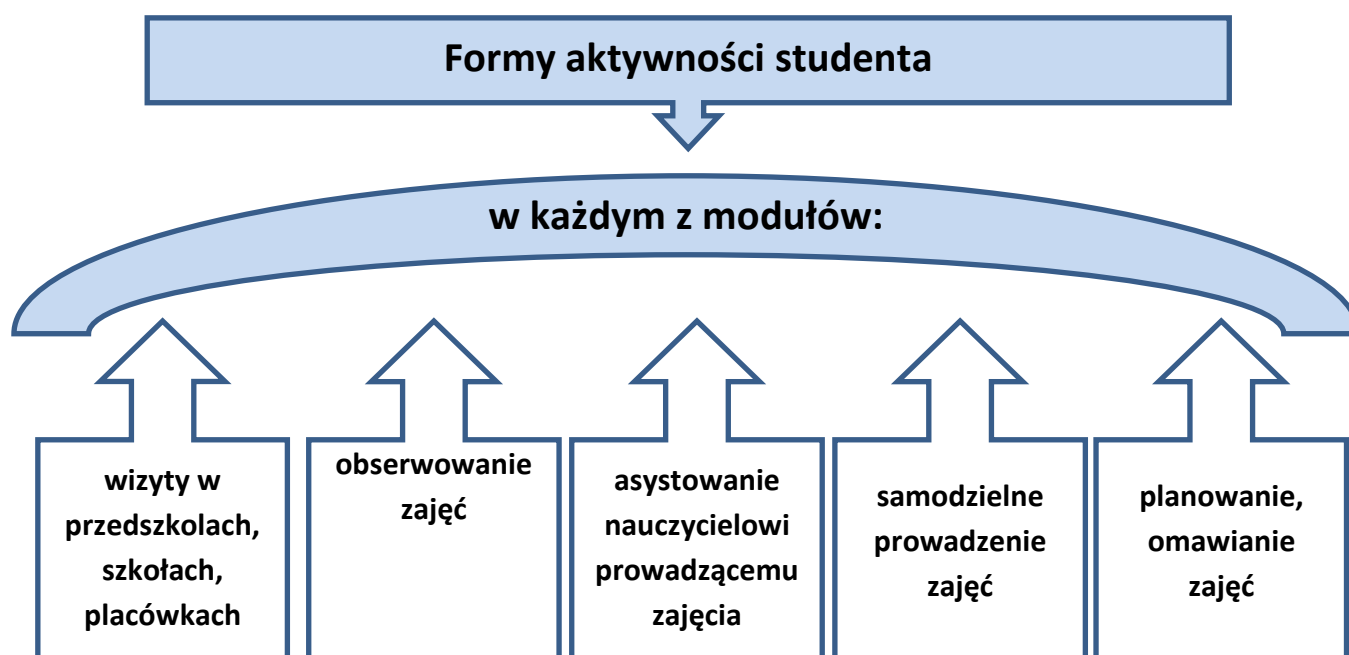
Każdy z tych modułów (4 i 5) wymaga posiadania przygotowania nauczycielskiego w zakresie psychologiczno-pedagogicznym (ukończony Moduł 2. lub równoważne przygotowanie w zakresie psychologiczno-pedagogicznym). Moduły fakultatywne mogą być organizowane równoległe z Modułem 3 (dydaktycznym, do pierwszego przedmiotu nauczania), bądź po jego zakończeniu.

RYСУNEK 3. MIEJSCE PRAKTYKI PEDAGOGICZNEJ W STANDARDACH KSZTAŁCENIA NAUCZYCIELI (PRZYGOTOWANIE FAKULTATYWNE)

Podobnie, jak w przypadku modułów 2. i 3. w trakcie praktyk powinny wystąpić różne formy aktywności studenta (por. rysunek 4.).

RYSUNEK 4. FORMY AKTYWNOŚCI STUDENCKIEJ W TOKU PRAKTYKI

Jak zostało zaprezentowane wyżej, praktyki pedagogiczne, silnie usytuowane w przepisach prawa, stanowią jedynie komponent kształcenia nauczycielskiego, mający prowadzić do pożądaných kompetencji nauczycielskich. Z przepisów w sprawie standardów przygotowujących do zawodu nauczyciela wyłania się sylwetka absolwenta jako osoby dysponującej podstawową wiedzą ogólnopedagogiczną, historyczno-filozoficzną, socjologiczną i psychologiczną, niezbędną do zrozumienia społeczno-kulturowego kontekstu kształcenia, wychowania i pracy opiekuńczej oraz planowania własnego rozwoju zawodowego.

Absolwent specjalności nauczycielskiej w zakresie pedagogiki wczesnoszkolnej z wychowaniem przedszkolnym powinien być przygotowany jednocześnie do kompleksowej realizacji dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych zadań szkoły i przedszkola.

6. SYLWETKA ABSOLWENTA STUDIÓW NAUCZYCIELSKICH

Szkoła Wyższa im. Bogdana Jańskiego jest uczelnią niepubliczną i tym różni się od innych szkół wyższych, iż oprócz programu edukacyjnego realizuje program wychowawczy, który ma kształtować w studentach postawę służby i odpowiedzialności wobec Ojczyzny, uczy, jak odnosić sukcesy, działając etycznie. .

Program studiów dla kierunku Pedagogika jest zintegrowany z ukształtowanym już profilem i misją Uczelni i kładzie duży nacisk na przygotowanie studentów do działań innowacyjnych, łączących wyzwania technologiczne, gospodarcze i społeczne, szczególnie w okresie wielu zmian, napięć, jak i możliwości, jakie stają przed kadrą współczesnych organizacji.

Kształcenie w Szkole Wyższej im. Bogdana Jańskiego szczególnie w zakresie pedagogiki nastawionej na podmiotowość człowieka. Obejmuje takie sfery działania jak wychowanie, rozwój, opieka, wsparcie osób będących w trudnych sytuacjach rozwojowych, ma przygotować pedagoga jako człowieka, który patrzy i widzi innego człowieka z różnych punktów odniesienia w sensie holistycznym, który dostrzega, diagnozuje i umiejętnie reaguje na nowe zjawiska związane z integralnym wychowaniem, opieką społeczną i kształceniem. Profil pedagogiki socjalnej ukierunkowany jest na szeroko rozumiane wsparcie społeczne, opiekę, terapię i rehabilitację osób będących w sytuacji kryzysu społecznego i zdrowotnego, czyli osób, które są niepełnosprawne lub mają trudności przystosowawcze w zmieniających się relacjach społecznych, rodzinnych i zawodowych.

Celem studiów jest przygotowanie studentów do profesjonalnego wykonywania zawodu nauczyciela. Studia przygotowują do realizacji zadań w zreformowanej szkole podstawowej i w przedszkolu. Mają profil poznawczo-kompetencyjny, oparty na dwóch blokach zajęć: są to teoretyczne podstawy kształcenia i wychowania dzieci oraz zajęcia warsztatowe i praktyczne.

Program kształcenia uwzględnia zarówno założenia nowej podstawy programowej oraz obowiązujące rozwiązania w zakresie kształcenia dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Po zakończeniu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela absolwent:

- 1) posiada wiedzę psychologiczną i pedagogiczną pozwalającą na rozumienie procesów rozwoju, socjalizacji, wychowania i nauczania - uczenia się;
- 2) posiada wiedzę z zakresu dydaktyki i szczegółowej metodyki działalności pedagogicznej, popartą doświadczeniem w jej praktycznym wykorzystywaniu;
- 3) posiada umiejętności i kompetencje niezbędne do kompleksowej realizacji dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych zadań szkoły, w tym do samodzielnego przygotowania i dostosowania programu nauczania do potrzeb i możliwości uczniów;
- 4) wykazuje umiejętność uczenia się i doskonalenia własnego warsztatu pedagogicznego z wykorzystaniem nowoczesnych środków i metod pozyskiwania, organizowania i przetwarzania informacji i materiałów;
- 5) umiejętnie komunikuje się przy użyciu różnych technik, zarówno z osobami będącymi podmiotami działalności pedagogicznej, jak i z innymi osobami współdziałającymi w procesie dydaktyczno-wychowawczym oraz specjalistami wspierającymi ten proces;
- 6) charakteryzuje się wrażliwością etyczną, empatią, otwartością, refleksyjnością oraz postawami prospołecznymi i poczuciem odpowiedzialności;
- 7) jest praktycznie przygotowany do realizowania zadań zawodowych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) wynikających z roli nauczyciela.

2. Szczegółowe efekty kształcenia

Po zakończeniu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela absolwent:

- 1) posiada wiedzę na temat:
 - a) rozwoju człowieka w cyklu życia, zarówno w aspekcie biologicznym, jak i psychologicznym oraz społecznym, poszerzoną w odniesieniu do odpowiednich etapów edukacyjnych,
 - b) procesów komunikowania interpersonalnego i społecznego, w tym w działalności

pedagogicznej (dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej), oraz ich prawidłowości i zakłóceń,

c) wychowania i kształcenia, w tym ich filozoficznych, społeczno-kulturowych, psychologicznych, biologicznych i medycznych podstaw,

d) współczesnych teorii dotyczących wychowania, uczenia się i nauczania oraz różnorodnych uwarunkowań tych procesów,

e) głównych środowisk wychowawczych, ich specyfiki i procesów w nich zachodzących,

f) projektowania i prowadzenia badań diagnostycznych w praktyce pedagogicznej, poszerzoną w odniesieniu do odpowiednich etapów edukacyjnych i uwzględniającą specjalne potrzeby edukacyjne uczniów z zaburzeniami w rozwoju,

g) struktury i funkcji systemu edukacji – celów, podstaw prawnych, organizacji i funkcjonowania instytucji edukacyjnych, wychowawczych i opiekuńczych,

h) podmiotów działalności pedagogicznej (dzieci, uczniów, rodziców i nauczycieli) i partnerów szkolnej edukacji (np. instruktorów harcerskich) oraz specyfiki funkcjonowania dzieci i młodzieży w kontekście prawidłowości i nieprawidłowości rozwojowych,

i) specyfiki funkcjonowania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym uczniów szczególnie uzdolnionych,

j) metodyki wykonywania zadań – norm, procedur i dobrych praktyk stosowanych w wybranym obszarze działalności pedagogicznej (wychowanie przedszkolne, nauczanie w szkołach ogólnodostępnych, w szkołach i oddziałach specjalnych oraz integracyjnych),

k) bezpieczeństwa i higieny pracy w instytucjach edukacyjnych, wychowawczych i opiekuńczych, do pracy w których uzyskuje przygotowanie,

l) projektowania ścieżki własnego rozwoju i awansu zawodowego,

m) etyki zawodu nauczyciela;

2) w zakresie umiejętności:

a) potrafi dokonywać obserwacji sytuacji i zdarzeń pedagogicznych,

- b) potrafi wykorzystywać wiedzę teoretyczną z zakresu pedagogiki oraz psychologii do analizowania i interpretowania określonego rodzaju sytuacji i zdarzeń pedagogicznych, a także motywów i wzorów zachowań uczestników tych sytuacji,
- c) potrafi posługiwać się wiedzą teoretyczną z zakresu pedagogiki, psychologii oraz dydaktyki i metodyki szczegółowej w celu diagnozowania, analizowania i prognozowania sytuacji pedagogicznych oraz dobierania strategii realizowania działań praktycznych na poszczególnych etapach edukacyjnych,
- d) potrafi samodzielnie zdobywać wiedzę i rozwijać swoje profesjonalne umiejętności związane z działalnością pedagogiczną (dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą), korzystając z różnych źródeł (w języku polskim i obcym) i nowoczesnych technologii,
- e) posiada umiejętności diagnostyczne pozwalające na rozpoznawanie sytuacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, opracowywanie wyników obserwacji i formułowanie wniosków,
- f) posiada rozwinięte kompetencje komunikacyjne: potrafi porozumiewać się z osobami pochodzącymi z różnych środowisk, będącymi w różnej kondycji emocjonalnej, dialogowo rozwiązywać konflikty i konstruować dobrą atmosferę dla komunikacji w klasie szkolnej,
- g) potrafi ocenić przydatność typowych metod, procedur i dobrych praktyk do realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych związanych z odpowiednimi etapami edukacyjnymi,
- h) potrafi dobierać i wykorzystywać dostępne materiały, środki i metody pracy w celu projektowania i efektywnego realizowania działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) oraz wykorzystywać nowoczesne technologie do pracy dydaktycznej,
- i) potrafi kierować procesami kształcenia i wychowania, posiada umiejętność pracy z grupą (zespołem wychowawczym, klasowym),
- j) potrafi animować prace nad rozwojem uczestników procesów pedagogicznych, wspierać ich samodzielność w zdobywaniu wiedzy oraz inspirować do działań na rzecz uczenia się przez całe życie,
- k) potrafi pracować z uczniami, indywidualizować zadania i dostosowywać metody i

treści do potrzeb i możliwości uczniów (w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi) oraz zmian zachodzących w świecie i w nauce,

l) potrafi posługiwać się zasadami i normami etycznymi w wykonywanej działalności,

m) potrafi pracować w zespole, pełniąc różne role; umie podejmować i wyznaczać zadania; posiada elementarne umiejętności organizacyjne pozwalające na realizację działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych), posiada umiejętność współpracy z innymi nauczycielami, pedagogami i rodzicami uczniów,

n) potrafi analizować własne działania pedagogiczne (dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze) i wskazywać obszary wymagające modyfikacji, potrafi eksperymentować i wdrażać działania innowacyjne,

o) potrafi zaprojektować plan własnego rozwoju zawodowego;

3) w zakresie kompetencji społecznych:

a) ma świadomość poziomu swojej wiedzy i umiejętności; rozumie potrzebę ciągłego dokształcania się zawodowego i rozwoju osobistego; dokonuje oceny własnych kompetencji i doskonali umiejętności w trakcie realizowania działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych),

b) jest przekonany o sensie, wartości i potrzebie podejmowania działań pedagogicznych w środowisku społecznym; jest gotowy do podejmowania wyzwań zawodowych; wykazuje aktywność, podejmuje trud i odznacza się wytrwałością w realizacji indywidualnych i zespołowych zadań zawodowych wynikających z roli nauczyciela,

c) ma świadomość konieczności prowadzenia zindywidualizowanych działań pedagogicznych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) w stosunku do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,

d) ma świadomość znaczenia profesjonalizmu, refleksji na tematy etyczne i przestrzegania zasad etyki zawodowej; wykazuje cechy refleksyjnego praktyka,

e) ma świadomość istnienia etycznego wymiaru diagnozowania i oceniania uczniów,

f) odpowiedzialnie przygotowuje się do swojej pracy, projektuje i wykonuje działania

pedagogiczne (dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze),

g) jest gotowy do podejmowania indywidualnych i zespołowych działań na rzecz podnoszenia jakości pracy szkoły;

4) w zakresie języka obcego, w przypadku gdy język obcy:

a) jest specjalnością kształcenia - ma umiejętności językowe w zakresie języka obcego, do nauczania którego uzyskuje przygotowanie, zgodne z wymaganiami określonymi dla poziomu C1 Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego oraz w zakresie języka obcego niebędącego specjalnością kształcenia zgodne z wymaganiami ustalonymi dla określonego obszaru i poziomu kształcenia w Krajowych Ramach Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego,

b) nie jest specjalnością kształcenia – ma umiejętności językowe zgodne z wymaganiami ustalonymi dla określonego obszaru i poziomu kształcenia w Krajowych Ramach Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego;

5) w zakresie technologii informacyjnej - posiada:

a) podstawową wiedzę i umiejętności w zakresie technik informatycznych, przetwarzania tekstów, wykorzystywania arkuszy kalkulacyjnych, korzystania z baz danych, posługiwania się grafiką prezentacyjną, korzystania z usług w sieciach informatycznych, pozyskiwania i przetwarzania informacji,

b) umiejętność zróżnicowanego wykorzystywania technologii informacyjnej w pracy pedagogicznej;

6) w zakresie emisji głosu - posiada:

a) podstawową wiedzę o funkcjonowaniu i patologii narządu mowy,

b) wykształcone prawidłowe nawyki posługiwania się narządem mowy;

7) w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy — posiada niezbędną wiedzę z zakresu zasad bezpieczeństwa, udzielania pierwszej pomocy i odpowiedzialności prawnej opiekuna³³.

³³ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela

7. FUNKCJONOWANIE SYSTEMU DOSKONALENIA NAUCZYCIELI

7.1. O potrzebie permanentnego rozwoju nauczyciela

Wystarczy przez chwilę zastanowić się nad rzeczywistością, aby dojść do przekonania, że zasadniczo nie ma współcześnie dziedziny wiedzy, czy obszaru szeroko rozumianego życia społecznego, które można by określić jako niezmiennie. Być może każde kolejne pokolenie uznaje, że właśnie w jego czasach świat przekształca się najbardziej intensywnie i radykalnie. Niemniej, dynamika zmian, którą się obecnie obserwuje jest imponująca. Bezwzględnie wymaga to dostosowania się społeczności, nie tylko do bieżącej sytuacji, ale też do tego co może przynieść przyszłość. Stąd prawdopodobnie biorą się współczesne trendy w podejściu do nauczania i uczenia się w ramach instytucjonalnej i pozainstytucjonalnej edukacji, a także europejski postulat uczenia się przez całe życie.³⁴

Zarówno zmiana podejścia do procesu kształcenia, jak i dążenie do uczenia się przez całe życie, ściśle wiążą się zarówno z szeroko rozumianą edukacją, jak i z indywidualnym rozwojem całej kadry pedagogicznej. Przypomnijmy, że postuluje się obecnie konstruktywistyczne podejście do nauczania oraz uczenia się, a w konsekwencji podejmowanie przez nauczycieli adekwatnych działań. Jest to określona koncepcja wiedzy i uczenia się. Konstruktywiści rozumieją wiedzę jako dynamiczną konstrukcję, którą każdy buduje i przekształca w umyśle sam, pod wpływem doświadczenia rzeczywistości. Wiedza to nie puzzle składające się z pasujących do siebie statycznych elementów informacji. Nie można więc wiedzy, rozumianej jako konstrukt osobisty, po prostu „dać” w formie porcji określonych wiadomości do zapamiętania i odtwarzania. Musi być ona indywidualnie zbudowana. Konstruktywizm, jak podkreśla S. Juszczyk, „...reprezentuje jedną z wielkich idei w edukacji (...). Jej implikacje dla nauczycieli w

³⁴ Memorandum dotyczące uczenia się przez całe życie – dokument, który został wydany przez Komisję Europejską w 2000 roku. W rok po przyjęciu *Strategii Lizbońskiej*, KE wydała dokument *Tworzenie przestrzeni kształcenia całościowego w Europie (Making a European Area of lifelong learning reality)*. Koncepcja kształcenia ustawicznego zyskała wymiar priorytetowy. Kształcenie ustawiczne zostało w tym dokumencie zdefiniowane jako *wszelkie formy nauki podejmowane przez całe życie, mające na celu doskonalenie, pogłębianie wiedzy, umiejętności i kompetencji z perspektywy osobistej, obywatelskiej, społecznej i/lub zawodowej.*”

*kwestii teorii oraz praktyki nauczania są niepodważalne. Do najważniejszych wkładów konstruktywizmu do procesu kształcenia należy skupienie procesu nauczania na uczącym się.*³⁵ Współcześni konstruktywiści nawiązują, m.in., do J. Dewey'a, który już w początkach XX w. poddał druzgocącej krytyce zaproponowane przez Johana Herbart³⁶ pozytywistyczne (tradycyjne) wytyczne prowadzenia procesu dydaktycznego, tj. formalne stopnie nauczania wychowującego. Zarzucił Herbartowi, że traktuje on myślenie „*jako incydent w procesie zdobywania wiadomości, zamiast traktować zdobywanie wiadomości jako incydent w procesie rozwoju myślenia*”³⁷ Uznaje się, że warto zrozumieć i wykorzystać idee konstruktywizmu nie tylko w kształceniu (nauczaniu) dzieci/uczniów, ale również dla osobistego funkcjonowania wiedzy i rozwoju własnych kompetencji, m.in. przez skupienie się na sobie, jako jednostce aktywnie uczącej się.

Dziwi, w kontekście obserwowanej dynamiki zmian społecznych, że kształcenie – na każdym poziomie edukacji – jest wciąż jeszcze mało nowoczesne – nie nadąża za tymi zmianami. Mimo oczywistych różnic indywidualnych, nauczyciele są bardzo do siebie podobni pod względem modelu dydaktycznego, w którym funkcjonują. Jest to niezbyt obecnie pożądany model tradycyjny, określany też transmisyjnym - pozytywistycznym³⁸. Świadczy o tym zarówno silnie ustrukturyzowana organizacja typowych zajęć edukacyjnych, jak i dominujące metody nauczania. Innymi słowy, podobnie wyglądają przeciętne zajęcia na wszystkich etapach kształcenia, w tym oczywiście w przedszkolu i edukacji wczesnoszkolnej. Przypominają one schemat lekcji, który wszyscy dobrze znamy z naszej osobistej edukacji. W zbliżony też sposób nauczyciele myślą o tym, co jest dobre, a co nie jest dobre w nauczaniu, jakie warunki są konieczne, aby było ono efektywne. Niestety silne miejsce w tym myśleniu zajmuje stereotypowe przekonanie, że aby się ktoś czegoś nauczył, trzeba mu to podać w gotowej, możliwie prostej postaci („włożyć do głowy”), do zapamiętania, najlepiej w ciszy i spokoju. Potwierdzają to liczne doniesienia

³⁵ S. Juszczyk, *Konstruktywizm w nauczaniu*, Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, T.II, Wyd. Akad. „Żak”, Warszawa 2004, s.783.

³⁶ Johan Friedrich Herbart (1776-1841) – zaproponował całościowy system pedagogiczny, który stanowił źródło dla praktyki edukacji skoncentrowanej na procesie nauczania, a nie uczenia się – obecnie mianem herbartyzmu określa się sformalizowane tradycyjne kształcenie, w którym dydaktykę można zdefiniować zatem jako *sztukę nauczania*. Stoi ona w opozycji do *sztuki uczenia się*, na której koncentruje się John Dewey – twórca pedagogiki progresywnej (postępowej).

³⁷ J. Dewey, *Jak myślimy?*, De Agostini, Warszawa 2002, s. 217.

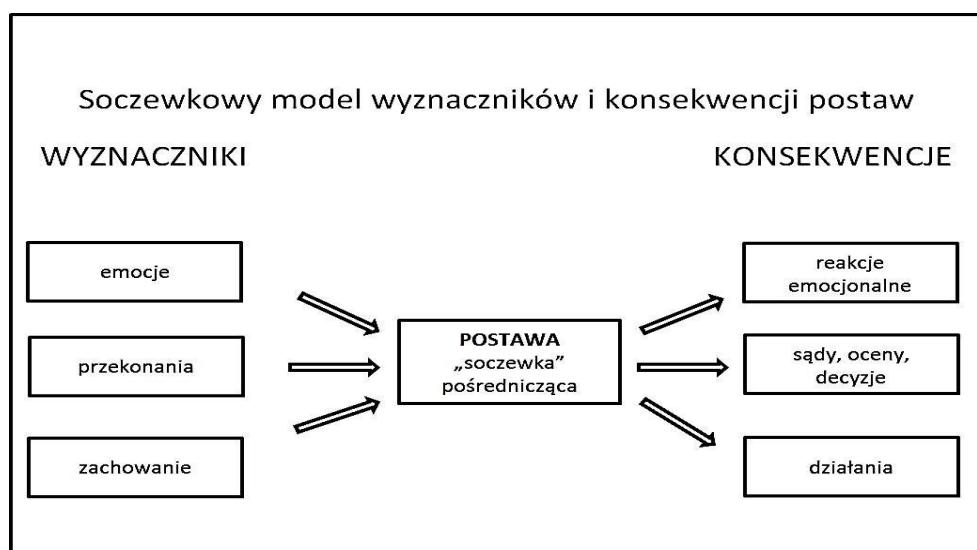
³⁸ E. Arciszewska, *Nauczanie i uczenie się w percepcji oraz postawach nauczycieli – komunikat z badań na warszawskim Targówku* w: E. Jagiełło, R. Matysiuk, U. Tyluś (red.), *Edukacja - wczoraj, dziś i jutro*, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce 2012.

naukowe z ostatnich lat, w tym porównawcze badania międzynarodowe TALIS³⁹ gdzie, w odniesieniu do nauczycieli, „poddano analizie praktyki, przekonania i postawy, które towarzyszą nauczaniu.”⁴⁰ Wynika z nich, że podobnie jak w innych 23 krajach OECD, nauczanie tkwi w tradycji, tj. pozytywistycznym – transmisyjnym uzależnieniu.

Odpowiedź na pytanie o to, dlaczego sposoby kształcenia są tak ustabilizowane i odporne na zmiany, jest oczywiście bardzo złożona. Wiele wewnętrznych i zewnętrznych czynników decyduje o postawach dydaktycznych nauczycieli, a konsekwencji ich działaniach w klasie. Przydatne będą tu wyjaśnienia z obszaru psychologii społecznej. I tak, zgodnie z soczewkowym modelem wyznaczników i konsekwencji postaw⁴¹, zależą one od naszych:

- a) emocji (uczuciowo - oceniający składnik postawy),
- b) przekonań – (poznawczy składnik postawy),
- c) zachowań – (behawioralny składnik postawy),

a jednocześnie wpływają na to jak reagujemy, co sądzimy, jakie decyzje podejmujemy i wreszcie jak działamy.⁴²

Źródło: B. Wojciszke, *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2006, s. 182.

³⁹ *Teaching and Learning International Survey* - w Polsce próba badawcza obejmowała 4000 nauczycieli.

⁴⁰ R. Piwowarski, M. Krawczyk, TALIS. *Nauczanie – wyniki badań 2008. Polska na tle międzynarodowym*, MEN – IBE, Warszawa 2009, s. 10.

⁴¹ Postawa - nasz ogólny pozytywny lub negatywny stosunek – tendencja do wartościowania czegoś lub kogoś (idei, obiektu, osoby), to „soczewka” pośrednicząca „między naszymi przeszłymi i bieżącymi doświadczeniami z danym obiektem lub rodzajem obiektów [idei – przyp. aut.].” w: B. Wojciszke, *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2006, s. 181.

⁴² B. Wojciszke, *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2006, s. 182.

Niewątpliwie wśród czynników determinujących postawy dydaktyczne są emocje nauczyciela związane z kształceniem, jego dotychczasowe działania oraz przekonania o właściwościach procesów, w których uczestniczy. Te składniki postawy nauczyciela są zatem siłą sprawczą jego dążeń i konkretnych działań w klasie, a także poza nią.

Aby się rozwijać w pożądanym, konstruktywistycznym kierunku, niezbędne są: rekonstrukcja posiadanej i wytwarzanie w umyśle nowej wiedzy, także doświadczanie, praktykowanie *nowego* podejścia. Jedno i drugie jest możliwe wyłącznie wtedy, gdy wystąpią liczne okazje do tego *doświadczania* i *praktykowania nowego*. Jednak samo zaistnienie takich okazji, oczywiście nie wystarcza. Aby doszło do przekształcenia się ugruntowanej wiedzy, sądów, przekonań oraz zachowań pedagogicznych, niezbędne jest osobiste zaangażowanie poznawcze osoby – wynikające z motywacji wewnętrznej.

Oznacza to warunek zasadniczy dla podążania za zmianami – autentyczną, wewnętrzną potrzebę ustawicznego doskonalenia się.

Europejski postulat uczenia się przez całe życie jest w pełni zbieżny z prezentowanymi wyżej ideami konstruktywistycznymi, ale przede wszystkim wynika z potrzeb zmieniającego się świata. Nie wystarcza już dziś bierne przejście przez kolejne etapy formalnego kształcenia. Człowiek po prostu musi się permanentnie kształcić i doskonalić w różnych obszarach, aby sprostać wymogom współczesności. Nie ma wątpliwości co do tego, że dotyczy to najpierw i w szczególności środowiska uczenia się i nauczania, a więc szeroko rozumianej kadry pedagogów i studentów specjalności nauczycielskich jako kandydatów do zawodu (nauczycieli przedmiotów, wychowawców, pedagogów szkolnych, terapeutów, szkolnych doradców zawodowych, konsultantów i doradców metodycznych systemu doskonalenia, nauczycieli bibliotekarzy, a także innych pracowników pedagogicznych).

Może to zaskakujące, ale w Polsce obowiązek „*dążenia do pełni własnego rozwoju osobowego*”, został zadekretowany ustawowo w Karcie Nauczyciela, jako jeden z pięciu podstawowych obowiązków nauczycieli.⁴³

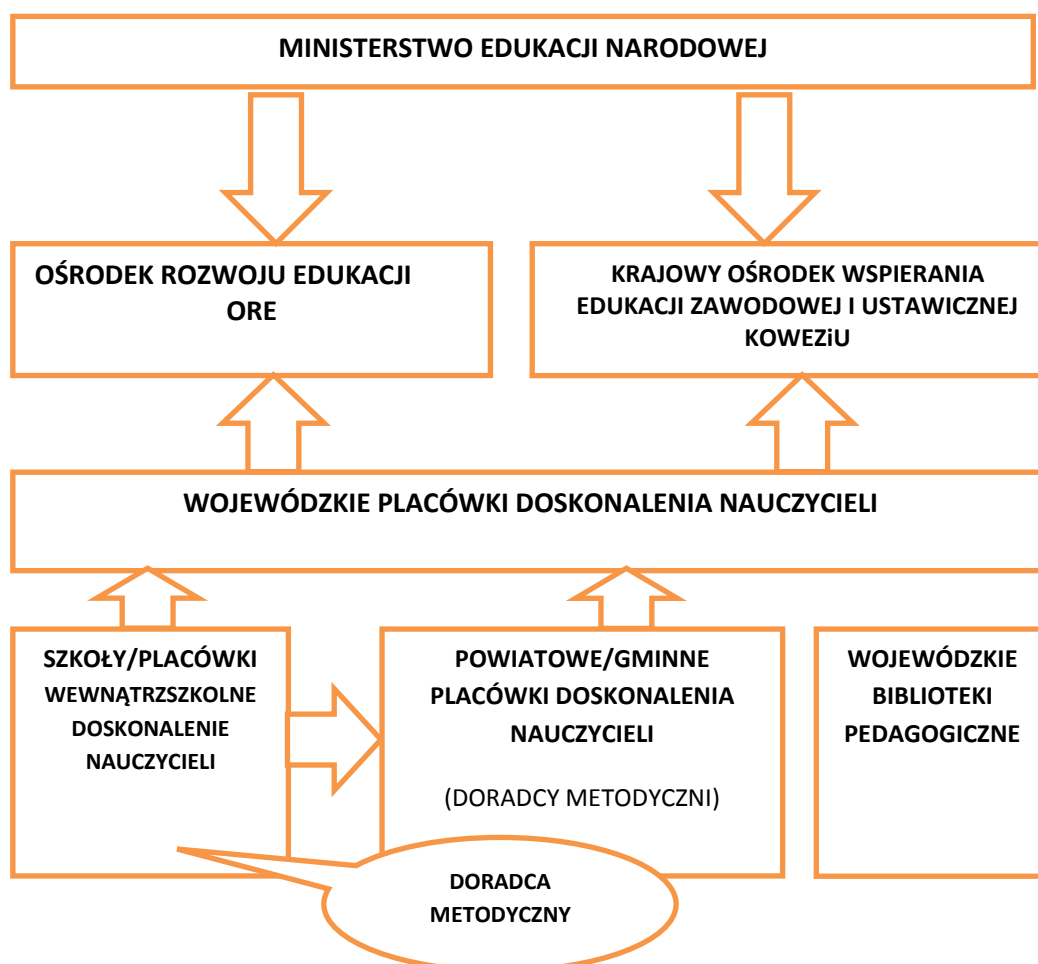
⁴³ Art. 6 pkt 3 ustawy KN, Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674, ze zm.

7.3 System doskonalenia nauczycieli

Realizację obowiązku ustawicznego doskonalenia się nauczyciela wspierają istotnie, stanowiące nierozdzielną część systemu funkcjonowania oświaty:

- a) zewnętrzne mechanizmy motywacyjne:
- stopnie awansu zawodowego, które wiążą się z uzyskiwaniem przez nauczycieli wyższego wynagrodzenia wraz z wyższym stopniem awansu,
 - nadzór pedagogiczny, który polega m.in. na analizowaniu i ocenianiu działalności oraz udzielaniu pomocy szkołom, placówkom i nauczycielom w wykonywaniu zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych,
- b) system doskonalenia nauczycieli realizowany na kilku niezależnych poziomach: centralnym, wojewódzkim, powiatowym lub gminnym i wewnętrznym na poziomie szkoły-przedszkola.

SCHEMAT STRUKTURY FUNKCJONOWANIA SYSTEMU DOKONALENIA

7.3.1 Centralne placówki doskonalenia nauczycieli⁴⁴

Na poziomie centralnym obecnie działają 2 publiczne placówki doskonalenia nauczycieli o zasięgu ogólnokrajowym, z siedzibą w Warszawie tj. Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej (KOWEZiU) oraz Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE). Podlegają one bezpośrednio Ministrowi Edukacji Narodowej i są finansowane z budżetu Ministra. Celem każdej z tych placówek jest działanie na rzecz podnoszenia jakości edukacji, w szczególności przez wspieranie szkół i placówek w realizacji ich zadań, wspieranie zmian wprowadzanych w systemie oświaty w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli.

ORE (www.ore.edu.pl), koncentruje się bardziej na rozwoju szkół i placówek w zakresie kształcenia ogólnego, wychowania i profilaktyki, specjalnych potrzeb edukacyjnych, resocjalizacji i socjoterapii. Natomiast KOWEZiU (www.koweziu.edu.pl) inspirowuje, przygotowuje i koordynuje zadania w zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli kształcenia zawodowego oraz nauczycieli szkół dla dorosłych. W ORE i KOWEZiU są opracowywane i realizowane przedsięwzięcia edukacyjne związane z kolejnymi etapami przemian edukacyjnych w Polsce. Placówki współpracują ze sobą oraz innymi centralnymi placówkami edukacyjnymi, a także instytucjami rządowymi i organizacjami pozarządowymi w kraju i za granicą. Zajmują się także gromadzeniem, przetwarzaniem i rozpowszechnianiem informacji pedagogicznej odpowiednio do swojej specyfiki.

Oferta programowa wymienionych placówek adresowana jest przede wszystkim do kadry systemu doskonalenia, nadzoru pedagogicznego i ekspertów awansu zawodowego. Będą z niej więc korzystać głównie dyrektorzy, nauczyciele konsultanci, doradcy metodyczni placówek doskonalenia nauczycieli, kuratorzy oświaty i wizytatorzy, kandydaci na ekspertów awansu zawodowego. Do wszystkich natomiast, więc też studentów – przyszłych nauczycieli, adresowane są bardzo interesujące i wartościowe materiały oraz publikacje wydawane w formie elektronicznej oraz drukowanej, w tym periodyki pedagogiczne.

⁴⁴ Wszystkie placówki doskonalenia nauczycieli oraz doradcy metodyczni funkcjonują zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 listopada 2009 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U, Nr 200, poz. 1537).

Dla studentów specjalności pedagogika wczesnoszkolna z wychowaniem przedszkolnym szczególnie interesujące mogą okazać się zasoby ORE, który prowadzi bogatą bibliotekę cyfrową (www.bc.ore.edu.pl) oraz internetowe czasopismo „Trendy” (www.trendy.ore.edu.pl). Można też skorzystać z programu „e-Learning w Szkole” – INFOTEKA – Serwis Cyfrowej Informacji Oświatowej. ORE prezentuje tam (<http://elearningwszkole.ore.edu.pl>), m.in. miejsca/institucje, w których nauczyciele mogą szukać wsparcia w realizacji e-learningu oraz przykładów dobrych praktyk w tej dziedzinie.

Jedną specjalistyczną placówkę doskonalenia nauczycieli prowadzi też Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Jest to Centrum Edukacji Nauczycieli Szkół Artystycznych z siedzibą w Warszawie (<http://www.censa.pl>).

7.3.2 Placówki doskonalenia nauczycieli w województwach, powiatach, gminach

Na stronie ORE znajdziemy też wykazy placówek oświatowych, w tym publicznych i niepublicznych placówek doskonalenia nauczycieli o zasięgu wojewódzkim, powiatowym, gminnym. Na terenie kraju jest ich kilkaset. To właśnie oferta w/w placówek jest adresowana do rad pedagogicznych szkół i przedszkoli, do nauczycieli różnych specjalności. Publiczne placówki doskonalenia nauczycieli są finansowane z budżetu państwa, co oznacza, że znacząca część ich działań, tj. statutowe zadania obowiązkowe, jest realizowana nieodpłatnie. Na przykład, w Warszawie funkcjonują trzy publiczne wojewódzkie placówki doskonalenia nauczycieli z dziewięciu, które są prowadzone i finansowane przez Samorząd Województwa Mazowieckiego.⁴⁵ Celem ich jest doskonalenie zawodowe nauczycieli szkół i placówek, poprzez podnoszenie jakości i efektywności oraz doskonalenie warsztatu pracy nauczycieli.

⁴⁵ Mazowiecki Samorząd prowadzi jeszcze placówki doskonalenia w Płocku, Siedlcach, Radomiu, Mińsku Mazowieckim, Ciechanowie, Ostrołęce.

W Warszawie są to:

Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli ul. Świętojerska 9, 00-236 Warszawa, Tel. (22) 635 32 89 http://www.mscdn.edu.pl
Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli, Wydział w Warszawie ul. Solec 57, 00-424 Warszawa, Tel. (22) 628 55 91 http://www.warszawa.mscdn.pl
Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów ul. Raszyńska 8/10 02-026 Warszawa, Tel. (22) 579 41 00 http://www.oeiizk.waw.pl

W Warszawie ma siedzibę też ponad 20 niepublicznych placówek doskonalenia, o zasięgu ogólnokrajowym i wojewódzkim, ewidencjonowanych w wykazach prowadzonych przez samorząd województwa. Prowadzą one działalność komercyjną, a więc - poza sytuacjami, gdy pozyskują środki publiczne - najczęściej odpłatną.

Poza wojewódzkimi placówkami doskonalenia mogą też funkcjonować publiczne placówki powiatowe lub gminne, prowadzone przez samorządy. W szczególności powinny one uwzględniać w swych zadaniach udzielanie doradztwa metodycznego dla nauczycieli w regionie.

W Warszawie funkcjonuje gminna, publiczna placówka doskonalenia nauczycieli prowadzona przez samorząd.

Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń ul. Stara 4, 00-231 Warszawa Tel. 22 628 67 64, 22 628 01 79 http://www.wcies.edu.pl

Centrum to, poza inicjowaniem i popieraniem wszelkich form ulepszania metod i środków nauczania, prowadzi również doradztwo metodyczne na terenie m.st. Warszawy. Ponadto, inicjuje i organizuje działania umożliwiające wymianę doświadczeń nauczycieli, dyrektorów szkół i placówek oświatowych oraz doradców metodycznych, a także innych podmiotów wspierających i realizujących zadania na rzecz edukacji w m.st. Warszawie.

7.3.3 Doradztwo metodyczne

Zadania z zakresu doskonalenia zawodowego nauczycieli są również realizowane przez doradców metodycznych. Są to najczęściej nauczyciele, którzy oprócz swych typowych obowiązków nauczyciela w przedszkolu, szkole lub innej placówce, pełnią jednocześnie funkcję nauczyciela doradcy. Są zatrudnieni w macierzystej jednostce, ale wspierają metodycznie nie tylko tę jednostkę. Mogą, ale nie muszą, być zatrudniani też w placówkach doskonalenia, szczególnie gminnych lub powiatowych, jeżeli takie placówki w regionie zostaną utworzone.

Rola doradców metodycznych polega na wspomaganiu nauczycieli oraz rad pedagogicznych w:

- planowaniu, organizowaniu i badaniu efektów procesu dydaktyczno-wychowawczego,
- doborze i adaptacji lub tworzeniu programów nauczania i materiałów dydaktycznych,
- rozwijaniu umiejętności metodycznych,
- podejmowaniu działań innowacyjnych.

Osoba taka udziela nauczycielom indywidualnych konsultacji, prowadzi zajęcia otwarte oraz zajęcia warsztatowe i inne formy doskonalenia wspomagające pracę dydaktyczno-wychowawczą nauczycieli. Oczywiście doradca metodyczny działa odpowiednio do potrzeb i we współpracy z placówkami doskonalenia, bibliotekami pedagogicznymi i szkolnymi oraz kuratoriami oświaty. Innymi słowy, doradca metodyczny, to nauczyciel działający bezpośrednio na poziomie szkoły, placówki. Zwykle doradza nauczycielom specjalności tej samej lub pokrewnej co jego własna, w kilku lub kilkunastu szkołach/przedszkolach na określonym terenie wyznaczonym przez organ prowadzący te podmioty. Niestety organy prowadzące szkoły i placówki nie mają obowiązku zapewnienia nauczycielom doradztwa metodycznego. W związku z tym, doradcy metodyczni funkcjonują lub nie, na danym terenie, zależnie od środków przeznaczanych na doskonalenie zawodowe i przyjętych przez samorządy planów oraz priorytetów.

7.3.4 Doskonalenie zawodowe nauczycieli na poziomie szkoły/placówki

Bezpośrednio w szkole lub placówce prowadzone jest też doskonalenie zawodowe nauczycieli, niezależnie od tego czy w regionie funkcjonuje doradca metodyczny, czy też nie, oraz niezależnie od uczestnictwa poszczególnych nauczycieli w formach proponowanych przez placówki doskonalenia i inne jednostki oświatowe, czy naukowe działające w regionie. W ramach tego doskonalenia mogą być realizowane bezpośrednio w szkole/placówce różne formy doskonalenia nauczycieli, wykonywane przez dyrektorów i nauczycieli danej jednostki lub osoby i podmioty zewnętrzne. Oznacza to, że szkoła/placówka może z własnej inicjatywy podejmować współpracę w zakresie doskonalenia nauczycieli i dokonywać wyboru z dostępnej oferty. Taką ofertę może, w pewnym sensie, sama wytwarzać i rozwijać – proponując współpracę innym szkołom, placówkom, np., prowadząc dla nich szkolne/przedszkolne zajęcia otwarte, organizując spotkania w celu wymiany doświadczeń.

Ustalanie organizacji doskonalenia zawodowego należy do rady pedagogicznej szkoły lub placówki. Natomiast dyrektor danej placówki opracowuje wieloletni plan doskonalenia nauczycieli⁴⁶, w którym powinien wziąć pod uwagę:

- program rozwoju szkoły lub placówki i związane z tym potrzeby kadrowe,
- plany rozwoju zawodowego poszczególnych nauczycieli,
- wnioski nauczycieli o dofinansowanie form doskonalenia zawodowego, czyli zgłaszane konkretne potrzeby indywidualne, na określony przedział czasu.

Czasami doskonalenie wewnątrzszkolne stanowi spójną programowo i organizacyjnie strategię rozwoju zawodowego nauczycieli, a czasem jest to raczej przypadkowe wykonywanie zadań w tym zakresie.

Trzeba w tym miejscu powiedzieć, że nie zawsze sposób i zakres doskonalenia zawodowego podejmowanego w szkole/placówce można określić strategią rozwijania

⁴⁶ Kwestie te zostały uregulowane w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 marca 2002 r. w sprawie sposobu podziału środków na wspieranie doskonalenia zawodowego nauczycieli pomiędzy budżety poszczególnych wojewodów, form doskonalenia zawodowego dofinansowywanych ze środków wyodrębnionych w budżetach organów prowadzących szkoły, wojewodów, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania oraz szczegółowych kryteriów i trybu przyznawania tych środków (Dz. U. Nr 46, poz. 430).

szkoły o nazwie **WDN** (Wewnątrzszkolne Doskonalenie Nauczycieli), z którą to nazwą być może spotka się student w miejscach odbywania praktyk pedagogicznych.

WDN jest to ukierunkowana na rozwój szkoły, konkretna całościowa koncepcja doskonalenia pochodząca z Programu CODN (dzisiejszego ORE) - „Nowa Szkoła”, przygotowującego do zmian, w związku z reformą oświaty z 1999 r.⁴⁷.

Jak podkreślali animatorzy WDN: *„Odpowiedzialność za życie szkoły przenosi się z zewnętrznych czynników na wewnętrzne. Szkoła uzyskuje większą autonomię a zarazem większą odpowiedzialność, która spoczywa na uczniach, rodzicach, nauczycielach, zespole kierowniczym – słowem, całej społeczności szkolnej.”*⁴⁸

WEWNĄTRZSZKOLNE DOSKONALENIE NAUCZYCIELI (WDN)

ZAŁOŻENIA STRATEGII WDN

- wspólne uczenie się rady pedagogicznej,
- dążenie do poprawy relacji międzyludzkich, dobrej komunikacji i rozwoju współpracy,
- zespołowe rozwiązywanie problemów,
- stałe ulepszanie koncepcji programowej, organizacyjnej i sposobu administrowania w procesie rozwoju szkoły/placówki.

Podjęmowane przez szkołę/placówkę WDN powinno prowadzić do następujących wewnętrznych zmian:

- zmiany jednostek,
- zmiany wzajemnych relacji,
- zmiany wiedzy,
- zmiany struktur w szkole/placówce.

⁴⁷ K. Knafel, E. Żłobicki, Wewnątrzszkolne Doskonalenie Nauczycieli, CODN, Warszawa 1998.

⁴⁸ Tamże, s. 8.

7.4 Możliwości korzystania z doskonalenia zawodowego

Nauczyciele, na podstawie przepisów Karty Nauczyciela (art. 70 a) i ww. rozporządzenia w sprawie sposobu podziału środków na wspieranie doskonalenia zawodowego, mogą indywidualnie skorzystać z dofinansowania:

- opłat za kształcenie, pobieranych przez szkoły wyższe i kolegia nauczycielskie,
- opłat za kursy kwalifikacyjne i doskonalące, seminaria oraz inne formy doskonalenia zawodowego dla nauczycieli skierowanych przez dyrektora szkoły lub placówki,
- kosztów przejazdów oraz zakwaterowania i wyżywienia nauczycieli, którzy na podstawie skierowania udzielonego przez dyrektora szkoły lub placówki, uczestniczą w różnych formach doskonalenia zawodowego, a w szczególności uzupełniają lub podnoszą kwalifikacje.

Dla swoich szkół i przedszkoli z budżetów samorządów – będących organami prowadzącymi - dofinansowywane są też szkolenia (m.in. rad pedagogicznych), seminaria, konferencje, materiały szkoleniowe, a także organizacja warsztatów metodycznych i przedmiotowych oraz inne formy doskonalenia.

Decyzje o dofinansowaniu organy prowadzące (samorządy) podejmują do końca listopada każdego roku – odpowiednio do potrzeb - na podstawie wniosków dyrektorów złożonych z uwzględnieniem opracowanych przez nich planów doskonalenia nauczycieli szkół/placówek. To oznacza, że brane są również pod uwagę indywidualne wnioski (potrzeby) nauczycieli. Trzeba je oczywiście składać na tyle wcześnie (we wrześniu - październiku), aby zostały ujęte najpierw we wniosku dyrektora, a następnie w planie budżetowym właściwego samorządu. Informacje o szczegółowych rozwiązaniach w tym zakresie powinny być dostępne bezpośrednio w szkole/placówce.

Studenci, niebędący jeszcze nauczycielami, a nawet absolwenci niezatrudnieni w oświacie na stanowisku pedagogicznym, zasadniczo nie mogą skorzystać z dofinansowania doskonalenia zawodowego nauczycieli w wymienionych placówkach publicznych, gdyż w rozumieniu przepisów Karty Nauczyciela, nawet praktykując w przedszkolu, czy szkole – nie są nauczycielami.

Samorządowe, a więc finansowane z budżetu państwa placówki doskonalenia oraz

zatrudniani przez nie doradcy metodyczni, działają na rzecz nauczycieli, a nie na rzecz studentów. Natomiast student odbywający praktykę, za zgodą kadry zarządzającej jednostką, może skorzystać z wewnętrznych form doskonalenia, porad doradcy metodycznego, jeśli udziela on konsultacji w danej szkole lub przedszkolu. Może też uczestniczyć w zajęciach otwartych organizowanych dla nauczycieli i rodziców. Ponadto, studenci mogą korzystać z ogólnodostępnych form doskonalenia prowadzonych przez placówki doskonalenia i publikowanych materiałów, a także na ogólnych zasadach, z bibliotek pedagogicznych, w tym mogą brać udział w organizowanych przez nie spotkaniach, czy prezentacjach. Oczywiście doskonalić się można, a nawet trzeba, dyskutując w gronie pedagogicznym i studenckim, czytając dostępną literaturę, nie tylko pedagogiczną, generalnie będąc poszukującym i ciekawym świata intelektualistą.

Należy też pamiętać, że to nie dostarczone przez kogoś z zewnątrz i „odbyte” formy doskonalenia nauczycieli zapewniają pełnię własnego rozwoju osobowego jako nauczyciela, a aktywność własna i zaangażowanie w dążeniu do mistrzostwa zawodowego.

8. WAŻNA BIBLIGRAFIA

Publikacje zwarte i artykuły:

Czerepaniak- Walczak M., Aspekty i źródła profesjonalnej refleksji nauczyciela. Edytor Toruń 1997

Dewey J., Demokracja i wychowanie, Wrocław 1972

Dróżka W., Młode pokolenie nauczycieli polskich, aspiracje, styl życia i pracy- w świetle badań autobiograficznych. W: Kwiatkowska H., Lewowicki T., (red.), Źródła inspiracji współczesnej edukacji nauczycielskie. Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP. Warszawa 1997

Dudzikowa M., Kompetencje autokreacyjne - czy i jak są możliwe do nabycia w toku studiów. W: Kwiatkowska H., (red.), Ewolucja tożsamości pedagogiki, Warszawa 1991

Dylak S., Konstruktywizm jako obiecująca perspektywa w kształceniu nauczycieli. W: Kwiatkowska H., Lewowicki T., Dylak S., (red.), Współczesność a kształcenie nauczycieli, WSP ZNP Warszawa 2000

Dylak S., Kształcenie nauczycieli do refleksyjnej praktyki. Zarys genezy, istoty i rozwoju koncepcji. (Studium literaturowe) W: Dudzikowa M., Lewowicki T., (red.)

Rocznik Pedagogiczny, 1996

Gołębniak B. D., Ku metainterpretacji teorii i praktyki w kształceniu nauczycieli, czyli Donalda Schöna Koncepcja refleksyjnej praktyki. W: Dudzikowa M., Gołębniak B. D., (red.), Zmiany edukacji nauczycielskiej. Wiedza- biegłość- refleksyjność. Edytor Toruń –Poznań 1998

Jankowska D., Nauczyciele akademicy o kształceniu pedagogicznym w dialogu. W: Jaworska A., Zalewska S., Myśl pedeutologiczna i edukacja ustawiczna nauczycieli Wydawnictwo SWPR, Warszawa 2006

Jarosz E., Wysocka E., Diagnoza psychopedagogiczna, Wyd. Żak, Warszawa 2006

Łobocki M., W trosce o skuteczne kształcenie pedagogiczne nauczycieli W: Szymański M., (red.) Nauczyciel i kształcenie nauczycieli, Warszawa 2005

Kotusiewicz A., Kwiatkowska H., Koncepcja pedagogicznego kształcenia nauczycieli – metodologia analiz programowych. W: Kotusiewicz A.,

Kwiatkowska H., Zaczyński P.,(red.), Pedeutologia. Badania i koncepcje metodologiczne. Warszawa 1993

Kurdybacha L., Główne kierunki rozwoju oświaty XIX i początków XX w.

Kwaśnica R., Wprowadzenie do myślenia o wspomaganie nauczycieli w rozwoju. W: Kwiatkowska H., Lewowicki T.,(red.), Z zagadnień pedeutologii i kształcenia nauczycieli. Komitet Nauk Pedagogicznych PAN, Warszawa 1995

Kwiatkowska H., Edukacja nauczycieli. Konteksty- kategorie- praktyki. Wydawnictwo IBE. Warszawa 1997

Kwiatkowska H., Pedeutologia. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008

Kwiatkowska H, Refleksje nad dniem dzisiejszym edukacji nauczycielskiej. W: Lewowicki T., (red.), W kręgu teorii i praktyki kształcenia wielostronnego, Wydawnictwo Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa 1994

Kwiatkowska H., Źródła inspiracji nowego myślenia o edukacji nauczycielskiej. W: Źródła inspiracji nowego myślenia o edukacji nauczycielskiej. Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP Warszawa 1997

Łobocki M., ABC wychowania, Warszawa 2001

Łobocki M., W poszukiwaniu skutecznych form wychowania, Warszawa 1990

Moritz J., Refleksje na temat kształcenia nauczycieli, Nowa Szkoła 1/2008

Muszyński H. , Nauczyciel wobec współczesnych wyzwań i konieczności, W: Waloszek D., (red.), Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna. Obszary sporów, poszukiwań, wyzwań i doświadczeń w kontekście zmian oświatowych, Kraków 2010, Bliżej Przedszkola

- Najder-Stefaniak K., O powinności nauczyciela- wprowadzenie do refleksji etycznej, Warszawa 2007
- Nowosad I., Rozwój zawodowy nauczycieli – formy jego wsparcia, Nowa Szkoła 6/2005
- Obuchowski K., Człowiek intencjonalny, PWN, Warszawa 1993
- Ostrowska U., Nauczyciel jako badacz- między ideą a rzeczywistością. Edukacja 1999 nr 2 (66)
- Palka S., (red.) Orientacje w metodologii badań pedagogicznych. Kraków 1998
- Palka S., Praktyczny wymiar dydaktyki ogólnej. W: Lewowicki T., (red.), W kręgu teorii i praktyki kształcenia wielostronnego, Wydawnictwo Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego., Warszawa 1994
- Perry R., Teoria i praktyka. Proces stawania się nauczycielem. WSiP Warszawa 2000
- Pilch T (red.), Encyklopedia pedagogiczna XXI w., T. 1 – T. 6, Warszawa 2003-2007
- Szaniawski I., Główne założenia pedagogiki Johna Deweya i jego szkoły. W: Historia wychowania., Kurdybacha Ł (red.), t. II PWN Warszawa 1968
- Śliwerski B, Pedagogika, podręcznik akademicki, PWN, Warszawa 2006
- Świątek M., Kształcenie nauczycieli w Anglii i Walii. W: Walulik M., Nauczyciel, tendencje , współczesność, Moderacyjne i synergiczne kształtowanie dorosłości. Propozycja typologii modeli znaczeń wiedzy religijnej na przykładzie Korespondencyjnego Kursu Biblijnego. Wydawnictwo WAM Kraków 2011
- przyszłość. Wołoszyn S. (red.) „ Studia Pedagogiczne” t. XXXIX. Ossolineum Wrocław –Warszawa 1978
- Żechowska B., O poznaniu nauczyciela. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego Katowice 1995

Akty prawne i rozporządzenia:

- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004, Nr 256, poz. 2572, ze zm.)
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674, ze zm.)
- Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o systemie informacji oświatowej (Dz. U. Nr 139, poz. 814 ze zm.)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr

83, poz. 562, ze zm.)

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 0, poz. 752)

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 0, poz. 204)

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 1 grudnia 2004 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli (Dz. U. Nr 260, poz. 2593)

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. Nr 168, poz. 1324)

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 listopada 2000 r. w sprawie kryteriów i trybu dokonywania oceny pracy nauczyciela, trybu postępowania odwoławczego oraz składu i sposobu powoływania zespołu oceniającego (Dz. U. Nr 98, poz. 1066, ze zm.).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 sierpnia 2010 r. w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania (Dz. U. Nr 161, poz. 1080 ze zm.).

Przydatne linki

www.men.gov.pl Ministerstwo Edukacji Narodowej

www.kuratorium.waw.pl/ Mazowieckie Kuratorium Oświaty

www.ore.edu.pl, Ośrodek Rozwoju Edukacji

www.bc.ore.edu.pl, bibliotekę cyfrową ORE

www.trendy.ore.edu.pl, internetowe czasopismo ORE „Trendy”

<http://elearningwszkole.ore.edu.pl>, Serwis Cyfrowej Informacji Oświatowej. ORE

www.ptd.edu.pl Polskie Towarzystwo Dysleksji

www.omep.org.pl Polski Komitet Światowej Organizacji Wychowania
Przedszkolnego OMEP

www.frd.org.pl Fundacja Rozwoju Dzieci im. Komeńskiego

<http://edukacja.warszawa.pl> Serwis Biura Edukacji m.st. Warszawy

<http://praktyki.pedagogiczne.janski.edu.pl> Strona Praktyk pedagogicznych w

Wyższej Szkole im. B. Jańskiego w Warszawie

www.koweziu.edu.pl, Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i

Ustawicznej

www.censa.pl, Centrum Edukacji Nauczycieli Szkół Artystycznych z siedzibą w

Warszawie

www.wcies.edu.pl, Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i

Szkoleń

www.mscdn.edu.pl, Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli

www.warszawa.mscdn.pl Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia

Nauczycieli, Wydział w Warszawie

www.oeiizk.waw.pl Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów

9. SŁOWNICZEK PODSTAWOWYCH POJĘĆ

Słowniczek sporządzono na podstawie opracowania W. Okonia, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2004 oraz Cz. Kupisiewicza, *Dydaktyka ogólna*, Warszawa 2000

Arkusz obserwacyjny – najczęściej kwestionariusz do rejestrowania wyników obserwacji odnoszących się do wybranych osób lub grup. Arkusz obserwacyjny o charakterze analitycznym służy gromadzeniu odrębnych spostrzeżeń co do poszczególnych cech bądź stron osobowości, jak spostrzegawczość, myślenie, pamięć, uwaga, pracowitość, uczciwość. Arkusz obserwacyjny o charakterze syntetycznym służy do rejestracji zachowania danych sytuacji osób bądź grup w wybranych sytuacjach.

Cele kształcenia – oczekiwane i pożądane zmiany, jakie pod wpływem nauczania i uczenia się kształtują się w osobowości ucznia; ich źródłem są cele edukacji.

Cele wychowania – pożądane i oczekiwane zmiany, jakie pod wpływem respektowania odpowiednich metod, środków i warunków kształtują się w osobowości wychowanków w postaci poglądów, postaw, nawyków oraz innych cech osobowości.

Czasopismo pedagogiczne – ukazujące się regularnie wydawnictwo ciągłe, które zajmuje się sprawami oświaty i wychowania, spełniające ważną rolę w rozwijaniu nauk pedagogicznych i upowszechnianiu kultury pedagogicznej. Może mieć charakter ogólny, tj. zajmować się wszystkimi ważniejszymi sprawami pedagogiki, wychowania i oświaty, bądź charakter specjalny.

Ćwiczenie – wielokrotne wykonywanie jakiejś czynności dla nabycia wprawy i zyskania sprawności w działaniach umysłowych i motorycznych. W praktyce szkolnej ćwiczenie polega na posługiwaniu się różnymi regułami np. matematycznymi (algorytmy), ortograficznymi i gramatycznymi itp.

Dojrzałość szkolna – (gotowość szkolna) osiągnięcie przez dziecko takiego stopnia rozwoju umysłowego, emocjonalnego, społecznego i fizycznego, jaki umożliwia mu udział w życiu szkolnym i opanowanie treści programowych klasy I.

Dokształcanie – kształcenie realizowane w wieku produkcyjnym równoległe z pracą zawodową w celu zdobycia takiego wykształcenia, jakie jest niezbędne do wykonywania danego zawodu, który ma być wykonywany w przyszłości.

Dokształcanie nauczycieli – podnoszenie kwalifikacji specjalistyczno – pedagogicznych nauczycieli czynnych przez studia dla pracujących i studia wieczorowe, prowadzące do uzyskania tytułu przewidzianego dla nauczycieli w danym kraju, w Polsce na ogół tytuł magistra.

Dokumentacja pedagogiczna – gromadzenie, opracowanie i rozpowszechnianie dokumentów dotyczących oświaty i wychowania w danym kraju i w innych krajach. Dokumentami tymi mogą być: książki i czasopisma pedagogiczne, programy i podręczniki szkolne, ustawy dotyczące ustroju szkolnego, zarządzenia władz oświatowych, zestawy środków dydaktycznych i inne.

Doradca metodyczny – nauczyciel o specjalnych kwalifikacjach i o co najmniej 5- letnim stażu pracy w szkole lub w innej placówce edukacyjnej. jego zadaniem jest prowadzenie doskonalenia i doradztwa dla nauczycieli i wychowawców, przede wszystkim dla osób rozpoczynających pracę w zawodzie nauczycielskim.

Doskonalenie nauczycieli –ważny składnik systemu kształcenia pozaszkolnego nauczycieli polegający na: 1)udzielaniu pomocy początkującym nauczycielom w okresie adaptacji do zawodu, 2) w okresie samodzielności zawodowej – na aktualizowaniu wiedzy przedmiotowej i pedagogicznej, zaznajamianiu z postępem nauki, udzielaniu pomocy w rozszerzaniu lub zmianie specjalizacji, 3) organizowaniu różnych form samokształcenia indywidualnego i zbiorowego nauczycieli ,4)udzielaniu pomocy w samodzielnej pracy badawczej.

Etyka nauczycielska – deontologia nauczycielska, zespół norm moralnych określających obowiązki i powinności nauczyciela wobec własnych uczniów i wychowanków, jak również jego stosunki z nauczycielami , rodzicami i władzami oświatowymi.

Ewaluacja – to proces obejmujący ocenę wartości systemu (procesu) edukacji szkolnej, w tym ogół zachowań uczniów i nauczycieli, którego celem jest:

- rozpoznawanie ogólnych i specyficznych umiejętności dziecka jako ucznia i jako człowieka;
- wykrywanie i ukazanie dziecku braków w jego umiejętnościach globalnych w stosunku do wymagań programowych;
- stałe śledzenie postępów dziecka w danym przedmiocie nauczania w połączeniu z usuwaniem braków;
- stała troska o zachowanie wzajemnej życzliwości między wychowankami i wychowawcami.

Hospitacja – uczestnictwo przedstawicieli władz szkolnych lub nauczycieli w zajęciach szkolnych w celu dokonania ich analizy i ewentualnie oceny, może to być również uczestnictwo w tych zajęciach kandydatów na nauczycieli w celu zdobycia orientacji w metodach pracy doświadczonych pedagogów.

Metoda nauczania – systematycznie stosowany sposób pracy nauczyciela z uczniami umożliwiający osiągnięcie celów kształcenia, inaczej mówiąc – jest to wypróbowany układ czynności nauczycieli i uczniów realizowanych świadomie w celu spowodowania złożonych zmian w osobowości uczniów.

Czterem grupom metod nauczania odpowiadają cztery rodzaje uczenia się:

1. metody podające – uczenie się przez przyswajanie;
2. metody problemowe – uczenie się przez odkrywanie;
3. metody waloryzujące – uczenie się przez przeżywanie;
4. metody praktyczne – uczenie się przez działanie.

Nauczanie – planowa i systematyczna praca nauczyciela z uczniami mająca na celu wywołanie pożądanych trwałych zmian w ich postępowaniu, dyspozycjach i całej osobowości pod wpływem uczenia się i opanowania wiedzy, przeżywania wartości i działań praktycznych.

Niepowodzenie szkolne – proces pojawianie się i utrwalania rozbieżności między celami edukacji a osiągnięciami szkolnymi uczniów oraz kształtowania się negatywnego stosunku młodzieży wobec wymagań szkoły.

Obowiązek szkolny – prawnie uregulowana powinność dzieci i państwa dotycząca umożliwienia dzieciom w określonym wieku nauki szkolnej lub ukończenia szkoły danego typu.

Obserwacja bezpośrednia – w pedagogice planowe i systematyczne gromadzenie danych poprzez spostrzeganie przez jakiegoś badacza czynności dydaktyczno-wychowawczych nauczycieli i uczniów oraz skutków tych czynności.

Proces dydaktyczny – ciąg systematycznych czynności nauczycieli i uczniów umożliwiający uczniom opanowanie wiedzy o świecie, wyrabianie sprawności w jej stosowaniu, rozwijanie zdolności i zainteresowań, kształtowanie przekonań i postaw.

Podstawa programowa – akt prawny MEN regulujący założenia procesu edukacji w przedszkolach i szkołach. W zależności od ich typu wyróżnia się podstawę programową wychowania przedszkolnego, kształcenia ogólnego i kształcenia zawodowego. Podstawa programowa obejmuje kanon podstawowych treści kształcenia, tj. nauczania i uczenia się, określa zakres i rodzaj umiejętności i sprawności, których opanowanie szkoła ma uczniom zapewnić, wymienia też wartości i postawy, których nabycie ma młodzież zawdzięczać szkołom i całemu procesowi edukacyjnemu.

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego - jest sformułowana w języku oczekiwań rozwojowych dziecka, określa też powinności nauczycieli i rodziców we wspomaganie i integrowaniu oddziaływań edukacyjnych na dzieci w wieku przedszkolnym.

Podstawa programowa wychowania szkolnego - szeroko określa zadania edukacyjne szkoły w zależności od jej typu.

Rada pedagogiczna- organ wewnętrzny szkoły lub innej placówki, zajmujący się planowaniem, realizacją i kontrolą wykonania planów pracy dydaktyczno – wychowawczej i organizacyjnej szkoły. W skład rady pedagogicznej wchodzi wszyscy pracownicy pedagogiczni, niekiedy również przedstawiciele rodziców, organizacji społecznych i młodzieży. Rada pedagogiczna uchwała roczny plan i budżet szkoły, dokonyuje analizy osiągnięć dydaktyczno-wychowawczych i podejmuje decyzje w sprawie ich doskonalenia, klasyfikuje i promuje uczniów, organizuje samokształcenie nauczycieli.

Rok szkolny – okres przeznaczony na realizację programu nauczania jednej klasy> W Polsce trwa od początku września do czerwca następnego roku co daje łącznie 210 dni nauki. Dzieli się na semestry, kiedy dokonuje się podsumowania osiągnięć szkolnych.

Samokształcenie – osiąganie wykształcenia przez działalność, której cele, treść, warunki i środki ustala sam podmiot.

Statut szkoły – podstawowy dokument szkoły (placówki oświatowej), który określa zasady jej działalności, opracowuje go rada pedagogiczna przy współpracy z radą szkoły, zatwierdza dyrektor szkoły. Statut szkoły określa cele, podmiot. i zadania szkoły wynikające z przepisów

prawnych i z programu wychowawczego szkoły, sposoby ich realizacji, zadania zespołów nauczycielskich, organizację działalności innowacyjnej lub eksperymentalnej, jeżeli taka jest prowadzona, formy pomocy uczniom i opieki nad nimi, sposoby oceniania ich osiągnięć, współpracę z rodzicami, kompetencje organów szkoły, zasady współdziałania organów szkoły i rozwiązywania sporów między nimi.

Środki dydaktyczne – przedmioty materialne umożliwiające usprawnienie procesu nauczania – uczenia się i uzyskania optymalnych osiągnięć szkolnych. Środki dydaktyczne dzielą się na :

- słowne tj. udostępniające teksty drukowane lub pisane;
- wzrokowe proste , zwane tradycyjnie pomocami naukowymi, jak oryginalne przedmioty, modele, obrazy, wykresy, mapy;
- techniczne środki wzrokowe, jak np. diaskop, grafoskop, mikroskop czy teleskop;
- techniczne środki słuchowe, jak gramofon, magnetofon czy radio;
- słuchowo – wzrokowe jak film dźwiękowy, telewizja, wideofon;
- automatyzujące proces dydaktyczny, jak maszyny dydaktyczne, wyposażenie gabinetów językowych, urządzenia stymulacyjne, komputery;

Wychowanie przedszkolne – wychowanie dzieci w wieku 3- 5 lat, obejmujące okres przed wstąpieniem do szkoły i w zasadzie realizowane w przedszkolu. Oprócz zorganizowania opieki nad dziećmi i zapewnienia im jakiegokolwiek aktywności, duży nacisk kładzie się na wielostronne rozwijanie osobowości dziecka, obejmujące oddziaływanie na jego rozwój somatyczny, umysłowy, społeczno-moralny i estetyczny.

Zabawa - działalność wykonywana dla przyjemności, której celem jest zmiana rzeczywistości i uczenia się. Zabawy dzielimy na:

- zabawa dydaktyczna , do których zalicza się m.in. loteryjki, układanki, rebusy, krzyżówki, gry stolikowe itp.;
- zabawa konstrukcyjna polega na budowaniu (lub rozbieraniu różnych przedmiotów różnych obiektów a później ich składaniu) z klocków lub innych elementów;
- zabawa ruchowa wymagająca od uczestników częstych zmian miejsca, stosownie do obowiązujących w niej reguł.

- zabawa tematyczna, zabawa w granie roli, umożliwiająca dzieciom fikcyjne spełnianie funkcji społecznych.

Zasady nauczania - według Cz. Kupisiewicza są to pewne normy postępowania dydaktycznego, których przestrzeganie umożliwiałoby nauczycielowi zapoznawać uczniów z podstawami usystematyzowanej wiedzy, rozwijać ich zainteresowania oraz zdolności poznawcze, wpajać naukowy pogląd na świat i wdrażać do samokształcenia. Wyróżnia się następujące zasady nauczania:

- zasada pogładowości - zasada ta jest postulatem opierania nauki szkolnej i poznawania rzeczywistości na podstawie konkretnych rzeczy zjawisk czy procesów lub ich obrazowych przedstawień. Zatem uczeń poznający dane treści powinien kojarzyć z nimi odpowiednie słowa
- zasada przystępności w nauczaniu – inaczej określana jako zasada stopniowania trudności. Polega przede wszystkim na odpowiednim doborze materiału nauczania, tak, aby uwzględniał ideę przystępności treści oraz dostosowania metod nauczania do poziomu uczniów. Respektowanie tej zasady powala na optymalizację pracy na lekcji oraz podczas zajęć pozalekcyjnych. Stopniowanie trudności w procesie nauczania wyraża się w przechodzeniu od tego co bliskie do tego co dalekie, od tego co znane do tego co nieznanego, od tego co łatwe do tego co trudne.
- zasada świadomego i aktywnego udziału uczniów w procesie nauczania-uczenia się – zasada ta uznaje konieczność świadomego i aktywnego udziału uczniów w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Wyznacza uczniom rolę aktywnego uczestnika a nie jak dotychczas biernego obserwatora. Czynności poznawcze uczniów mogą być samodzielne tylko wówczas jeżeli nauczyciel pozwoli im na taką samodzielność.
- zasada systematyczności - należy jej dokładnie przestrzegać w pracy szkolnej, gdyż wymaga ona pewnej rytmiczności oraz skrupulatności w pełnieniu codziennych obowiązków szkolnych zarówno przez uczniów jak i przez nauczyciela. Zaniedbanie obowiązków ze strony nauczyciela może przejawiać się opuszczaniem zajęć szkolnych lub słabym przygotowaniem do nich, co powoduje powstawanie braków w wiadomościach oraz niedostateczny rozwój umiejętności uczniów.
- zasada trwałości wiedzy - jest to zasada polegająca na świadomym i aktywnym udziale ucznia w procesie kształcenia.
- zasada operatywności wiedzy uczniów wyraża się w posługiwaniu się przez nich

zdołątą w czasie nauki szkolnej i pozaszkolnej wiedzą oraz wykorzystywaniu jej w świadomy i planowy sposób. Dzięki temu wiedza bierna staje się wiedzą operatywną.

- zasada wiązania teorii z praktyką - uczniów należy przygotowywać do racjonalnego wykorzystywania wiedzy teoretycznej w różnych sytuacjach praktycznych oraz do przekształcania rzeczywistości, przy czym realizacja tej zasady może przybierać różnorakie formy. Łączenie teorii z praktyką ułatwia pojmowanie sensu omawianych zasad.